

گزارش فصلی تحولات اقتصاد ایران

شماره ۱۳ | دی ۱۳۹۷

تذکر

آمار و اطلاعات استفاده شده در این گزارش جدیدترین و به‌روزترین آمار و اطلاعاتی است که در زمان انتشار آن (۱۵ دی ۱۳۹۷) از منابع معتبری که در متن یا زیرنویس‌ها ذکر شده‌اند قابل دسترسی بوده است. آمار، اطلاعات و تحلیل‌های ارائه شده در این گزارش صرفاً جنبه اطلاع‌رسانی داشته و هیچ مسئولیت یا تعهدی را از سوی بانک خاورمیانه و یا سازمان‌ها و افراد وابسته به آن ایجاد نمی‌نماید.

فهرست مطالب

۲	اقتصاد ایران در یک نگاه
۱	بخش واقعی
۲	قیمت‌ها و تورم
۳	تراز پرداخت‌ها
۴	بازار ارز
۵	متغیرهای پولی و اعتباری
۶	وضعیت مالی دولت
۷	بازار سرمایه

یادداشت: در این گزارش هر جا نرخ رشد متغیری ارائه شده، منظور درصد تغییر آن متغیر در دوره یا مقطع مورد بحث نسبت به دوره یا مقطع مشابه در سال قبل از آن است، مگر این که خلاف آن ذکر شده باشد. برای مثال، منظور از «رشد درآمدهای نفتی در بهار ۱۳۹۷»، درصد تغییر این درآمدها در بهار ۱۳۹۷ نسبت به بهار ۱۳۹۶ است.

نسخه الکترونیکی این گزارش و شماره‌های قبل از آن در آدرس زیر قابل دسترسی است:

<http://middleeastbank.ir/page/EconomicReports>

اقتصاد ایران در یک نگاه

شاخص	تابستان ۱۳۹۶	پاییز ۱۳۹۶	زمستان ۱۳۹۶	سال ۱۳۹۶	بهار ۱۳۹۷	تابستان ۱۳۹۷	پاییز ۱۳۹۷
مشارکت و بیکاری (درصد)							
نرخ مشارکت جمعیت ۱۰ ساله و بیشتر	۴۰/۷	۳۹/۹	۳۹/۷	۴۰/۳	۴۱/۱	۴۰/۹	۴۰/۵
نرخ بیکاری جمعیت ۱۰ ساله و بیشتر	۱۱/۵	۱۱/۷	۱۲/۱	۱۲/۱	۱۲/۱	۱۲/۲	۱۱/۷
نرخ بیکاری جوانان ۱۵ تا ۲۴ ساله	۲۶/۹	۲۸/۳	۲۹/۲	۲۸/۴	۲۸/۳	۲۷/۲	۲۷/۰
نرخ رشد تولید ناخالص داخلی و زیربخش‌های آن به قیمت‌های ثابت سال ۱۳۹۰ (درصد)*							
تولید ناخالص داخلی	۵/۱	۲/۴	۲/۷	۳/۷	۱/۸	-۱/۱	-
نفت	۵/۷	-۳/۳	-۴/۲	۰/۹	۵/۲	۰/۶	-
کشاورزی	۳/۳	۴/۰	۲/۱	۳/۲	۰/۳	-۳/۶	-
صنایع و معادن	۵/۵	۴/۵	۵/۵	۵/۱	۰/۱	-۶/۱	-
خدمات	۴/۸	۴/۰	۴/۴	۴/۴	۱/۱	۱/۲	-
تولید ناخالص داخلی بدون نفت	۴/۹	۴/۲	۴/۸	۴/۶	۰/۷	-۱/۶	-
تشکیل سرمایه ثابت ناخالص (به قیمت بازار)	۱/۴	۴/۱	۱/۲	۱/۴	-۰/۱	-۵/۶	-
نفت (هزار بشکه در روز)							
متوسط تولید	۳,۸۶۷	۳,۸۳۶	۳,۸۱۲	۳,۸۴۹	۳,۸۰۵	۳,۷۸۹	-
متوسط صادرات	۲,۳۶۷	۲,۲۹۱	۲,۲۹۵	۲,۳۲۴	۲,۳۹۰	-	-
نرخ تورم نقطه‌به‌نقطه (درصد)							
رشد شاخص بهای مصرف‌کننده (۱۳۹۵=۱۰۰)	۸/۸	۹/۳	۹/۱	۹/۶	۱۰/۵	۲۴/۵	۳۵/۰
رشد شاخص بهای تولیدکننده (۱۳۹۵=۱۰۰)	۹/۰	۱۰/۴	۱۱/۷	۱۰/۰	۱۴/۶	۳۵/۴	۵۸/۷
تراز پرداخت‌ها (میلیون دلار)							
صادرات نفتی	۱۵,۷۳۶	۱۶,۴۶۸	۱۹,۴۴۸	۶۵,۸۱۸	۲۰,۹۸۰	-	-
صادرات غیرنفتی	۷,۲۰۰	۸,۳۳۲	۹,۶۱۶	۳۲,۳۲۴	۸,۳۵۶	-	-
واردات کالا	۱۷,۲۶۹	۱۹,۱۵۸	۲۲,۸۳۶	۷۵,۵۴۶	۱۶,۳۵۳	-	-
تراز حساب کالا	۵,۶۶۷	۵,۶۴۳	۶,۲۲۷	۲۲,۵۹۶	۱۲,۹۸۳	-	-
تراز بازرگانی غیرنفتی	-۹,۷۰۸	-۱۰,۰۳۹	-۱۱,۸۹۷	-۴۰,۴۵۸	-۷,۳۳۰	-	-
تراز حساب جاری	۳,۷۱۸	۳,۴۷۳	۴,۹۰۲	۱۵,۸۱۶	۱۱,۰۶۱	-	-
تراز حساب سرمایه	-۴,۹۵۶	-۵,۴۹۹	-۷,۵۲۸	-۱۹,۳۲۱	-۵,۲۶۳	-	-
تغییر در ذخایر بین‌المللی	-۳,۹۶۸	-۳,۰۷۸	۴۹۱	-۸,۱۴۰	۳,۹۳۳	-	-
نرخ برابری دلار آمریکا با ریال (متوسط طی دوره)							
در بازار آزاد***	۳۸,۲۳۶	۴۰,۷۱۹	۴۵,۵۴۸	۴۰,۵۵۲	۶۰,۳۶۵	۱۰۳,۷۲۱	۱۳۳,۷۰۰
در بازار بین بانکی	۳۲,۹۰۰	۳۴,۸۰۰	۳۶,۸۴۲	۳۴,۲۷۶	۴۱,۳۹۲	۴۲,۶۴۶	۴۲,۰۰۰
متغیرهای پولی و اعتباری (هزار میلیارد ریال - در انتهای دوره)							
پایه پولی	۱,۹۶۴/۹	۱,۹۹۵/۰	۲,۱۳۹/۸	۲,۱۳۹/۸	۲,۱۳۹/۸	۲,۳۶۵/۵	-
بدهی بانک‌ها به بانک مرکزی	۱,۰۹۷/۱	۱,۱۳۰/۷	۱,۳۲۰/۳	۱,۳۲۰/۳	۱,۳۲۰/۳	۱,۵۰۶/۵	-
خالص بدهی بخش دولتی به بانک مرکزی	۲۹۲/۲	۲۷۹/۹	۵۷/۹	۵۷/۹	۵۷/۹	۸۲/۴	-
نقدینگی	۱۳,۸۹۶/۵	۱۴,۴۵۳/۱	۱۵,۲۹۹/۸	۱۵,۲۹۹/۸	۱۵,۲۹۹/۸	۱۶,۷۲۳/۷	-
حجم پول	۱,۶۸۲/۴	۱,۷۳۷/۴	۱,۹۴۶/۷	۱,۹۴۶/۷	۱,۹۴۶/۷	۲,۴۳۶/۷	-
سپرده‌های دیداری	۱,۳۳۷/۷	۱,۳۸۵/۸	۱,۵۰۴/۰	۱,۵۰۴/۰	۱,۵۰۴/۰	۱,۹۹۱/۷	-
سپرده‌های غیردیداری	۱۲,۲۱۷/۱	۱۲,۷۱۵/۷	۱۳,۳۵۳/۱	۱۳,۳۵۳/۱	۱۳,۳۵۳/۱	۱۴,۲۸۷/۰	-
وضعیت مالی دولت (هزار میلیارد ریال)							
درآمدها	۵۹۰/۵	۵۷۹/۲	۱,۰۰۲/۷	۲,۵۹۸/۵	۵۹۰/۶	۶۷۶/۱	-
درآمدهای مالیاتی	۲۴۹/۳	۲۵۲/۶	۴۷۴/۶	۱,۱۵۸/۴	۲۲۵/۹	۲۷۷/۵	-
درآمدهای نفتی	۲۵۷/۸	۱۹۳/۰	۲۷۹/۶	۹۱۹/۲	۳۲۶/۰	۳۰۴/۶	-
سایر درآمدها	۸۳/۵	۱۹۳/۶	۲۴۸/۵	۵۲۰/۹	۳۸/۷	۹۴/۰	-
هزینه‌ها****	۵۹۶/۹	۷۸۳/۴	۸۸۷/۴	۲,۸۶۸/۶	۸۸۰/۷	۷۵۸/۳	-
پرداخت‌های جاری	۵۲۶/۱	۵۶۰/۳	۷۹۴/۲	۲,۴۲۹/۴	۵۸۸/۱	۷۲۱/۸	-
پرداخت‌های عمرانی	۷۰/۰	۲۲۴/۰	۱۳۷/۰	۴۳۹/۲	۲۲۶/۷	۳۹/۷	-
تراز بودجه	-۶/۴	-۲۰۴/۳	۱۱۵/۳	-۲۷۰/۱	-۲۹۰/۱	-۸۲/۲	-
بورس اوراق بهادار تهران (در آخرین روز دوره)							
شاخص کل	۸۵,۸۳۲	۹۵,۵۰۹	۹۶,۲۹۰	۹۶,۲۹۰	۱۰۸,۸۷۳	۱۶۰,۵۳۸	۱۵۶,۰۸۳
شاخص مالی	۱۲۹,۶۰۴	۱۳۴,۰۵۷	۱۱۹,۱۷۶	۱۱۹,۱۷۶	۱۲۰,۸۳۷	۱۶۵,۳۵۹	۱۷۲,۷۱۸
شاخص صنعت	۷۴,۸۲۳	۷۴,۰۷۸	۸۶,۰۸۲	۸۶,۰۸۲	۹۸,۴۷۶	۱۴۶,۲۶۴	۱۴۱,۲۰۶
ارزش بازار (هزار میلیارد ریال)	۳,۳۹۶	۳,۹۴۶	۳,۸۴۷	۳,۸۴۷	۴,۲۱۳	۶,۱۲۴	۵,۹۲۴

مأخذ: گزارش‌های مختلف بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران و مرکز آمار ایران

* بر اساس گزارش‌های بانک مرکزی و به قیمت پایه؛ آمار تابستان ۱۳۹۷ بر اساس گزارش مرکز آمار بوده و با ارقام قبل از آن در این جدول قابل مقایسه نیست.

** بر اساس گزارش‌های اوپک (منابع مستقیم)

*** این رقم بر مبنای گزارش مرکز آمار بوده و با اعداد قبلی همین سطر که بر اساس گزارش بانک مرکزی درج شده، قابل مقایسه نیست.

**** قیمت دلار آمریکا در بازار آزاد پس از سیاست ارزی جدید دولت و از ۲۱ فروردین ۱۳۹۷ بر اساس نرخ بازار غیررسمی در نظر گرفته شده است.

***** اختلاف بین کل هزینه‌ها و حاصل جمع پرداخت‌های جاری و عمرانی به دلیل تنخواه‌گردان‌های پرداخت شده است.

۱. بخش واقعی

مثبت را تجربه کرده و سایر زیرگروه‌های گروه صنعت نسبت به دوره مشابه سال قبل با افت ارزش افزوده همراه بوده‌اند. در این میان رشد اقتصادی در تابستان برای تمامی گروه‌ها و زیرگروه‌ها کمتر از بهار بوده و فصل دوم سال نقش مهم‌تری در منفی شدن ارقام رشد بخش کشاورزی و زیربخش‌هایی مثل ساختمان، صنعت، و تأمین آب و برق و گاز طبیعی داشته است. گروه خدمات تنها بخش اقتصاد کشور است که در هر دو فصل ابتدایی امسال نرخ رشد مثبت را به ثبت رسانده (به ترتیب ۳/۴ درصد و ۱/۲ درصد) و به دلیل سهم و اثرگذاری بالا نرخ رشد کل اقتصاد را مثبت کرده است. جدول ۱ جزئیات نرخ رشد اقتصادی سال ۱۳۹۶ و نیمه نخست سال ۱۳۹۷ را نشان می‌دهد.

برآوردهای مقدماتی مرکز آمار از رشد اقتصادی ۰/۴ درصدی با احتساب نفت و ۰/۳ درصدی بدون احتساب نفت در شش ماهه نخست سال ۱۳۹۷ حکایت دارد.^۱ در این مدت در مجموع ۱۰،۹۸۷ هزار میلیارد ریال به قیمت‌های جاری، ارزش افزوده در کشور ایجاد شده که ۱۸/۴ درصد از آن به استخراج نفت و گاز طبیعی اختصاص دارد. این بخش که در دسته‌بندی مرکز آمار در زیرمجموعه گروه صنعت قرار می‌گیرد، در نیمه ابتدایی امسال به قیمت‌های ثابت ۰/۸ درصد رشد داشته است که به نسبت نرخ رشد سال گذشته و به خصوص سال ۱۳۹۵ رقم بسیار ناچیزی به حساب می‌آید و حتی انتظار می‌رود با توجه به تحریم‌های اقتصادی این رقم در شش ماهه دوم امسال کمتر هم باشد. علاوه بر استخراج نفت و گاز، تنها زیرگروه «سایر معادن» در شش ماهه نخست امسال نرخ رشد

جدول ۱ - نرخ رشد تولید ناخالص داخلی و زیرمجموعه‌های آن به قیمت‌های ثابت سال ۱۳۹۰ (درصد)

۱۳۹۷			۱۳۹۶			شش ماهه			گروه صنعت
شش ماهه	تابستان	بهار	سال	زمستان	پاییز	تابستان	بهار	شش ماهه	
-۱/۲	-۲/۸	۰/۴	۲/۰	-۲/۸	۰/۸	۵/۲	۵/۹	۴/۵	صنعت
-۲/۱	-۳/۰	۱/۱	۳/۶	۲/۳	۳/۶	۴/۳	۲/۳	۶/۵	صنعت
۰/۹	۰/۸	۱/۰	۱/۶	-۳/۸	۱/۸	۴/۱	۳/۸	۴/۵	معادن
۰/۸	۰/۶	۱/۰	۱/۵	-۴/۲	۱/۶	۴/۳	۴/۰	۴/۷	استخراج نفت و گاز طبیعی
۲/۹	۳/۳	۲/۵	۲/۸	۳/۵	۵/۰	۱/۳	۱/۵	۱/۱	سایر معادن
-۵/۵	-۱۲/۱	۱/۸	۰/۲	-۸/۱	-۸/۷	۱۱/۸	۲۲/۷	۱/۹	تأمین آب، برق و گاز طبیعی
-۴/۸	-۸/۰	-۱/۰	۳/۲	-۱/۸	۸/۲	۴/۰	۴/۸	۳/۱	ساختمان
-۲/۵	-۳/۶	-۰/۸	۱/۰	۱/۹	۱/۰	۰/۷	-۰/۶	۲/۹	گروه کشاورزی
۲/۳	۱/۲	۳/۴	۶/۸	۶/۱	۷/۰	۷/۱	۶/۸	۷/۵	گروه خدمات
۰/۳	-۱/۶	۲/۳	۴/۶	۲/۹	۴/۱	۵/۸	۵/۵	۶/۰	تولید ناخالص داخلی بدون نفت
۰/۴	-۱/۱	۲/۰	۳/۹	۱/۴	۳/۶	۵/۴	۵/۲	۵/۷	تولید ناخالص داخلی

مأخذ: مرکز آمار ایران، گزارش حساب‌های ملی

بخش ساختمان شدیدتر از ماشین‌آلات بوده است. از سوی دیگر، مصرف دولت در نیمه اول سال رشد مثبت و قابل توجه ۵/۹ درصدی را به قیمت‌های ثابت تجربه کرده است. در آمار منتشر شده توسط مرکز آمار جزئیات فصلی مصرف دولت اعلام نمی‌شود و ارقام فصول مختلف سال دقیقاً برابر با هم و به گونه‌ای اعلام می‌شوند که با رقم مجموع دوره مطابقت داشته باشد. کاهش واردات و افزایش ناچیز صادرات نیز منجر به رشد ۴/۱ درصدی خالص صادرات کالاها و خدمات در نیمه اول امسال شده که عمدتاً ناشی از افزایش شدید نرخ ارز طی این مدت است. جدول ۲ جزئیات این آمار را برای فصول سال ۱۳۹۶ و دو فصل ابتدایی ۱۳۹۷ نشان می‌دهد.

از آنجا که آمار حساب‌های ملی مرکز آمار از هر دو سمت ارزش افزوده و هزینه‌ها به قیمت‌های بازار محاسبه می‌شود، رشد هزینه ناخالص داخلی به قیمت‌های ثابت در سمت تقاضای اقتصاد نیز همان ۰/۴ درصد برآورد شده است.^۲ مصرف خصوصی با رقمی بالغ بر ۷،۰۸۷/۷ هزار میلیارد ریال به قیمت‌های جاری (۵۰/۳ درصد از کل هزینه ناخالص داخلی) تنها ۱/۶ درصد به قیمت‌های ثابت رشد داشته که نسبت به ارقام مشابه دو سال قبل بسیار کمتر است. این رقم در تابستان امسال منفی شده که نشانه‌ای از کاهش رفاه اقتصادی مردم است. نرخ رشد منفی تشکیل سرمایه ثابت ناخالص آمار نگران‌کننده دیگری است که در سمت تقاضای حساب‌های ملی دیده می‌شود. این انقباض در سرمایه‌گذاری

جدول ۲ - نرخ رشد هزینه ناخالص داخلی و اجزای آن به قیمت‌های ثابت سال ۱۳۹۰ (درصد)

۱۳۹۷			۱۳۹۶			شش ماهه			مصرف خصوصی
شش ماهه	تابستان	بهار	سال	زمستان	پاییز	تابستان	بهار	شش ماهه	
۱/۶	-۰/۷	۴/۱	۷/۲	۵/۷	۷/۶	۷/۲	۷/۸	۷/۶	مصرف دولت
۵/۹	۵/۹	۵/۹	۷/۴	۷/۴	۷/۴	۷/۴	۷/۴	۷/۴	تشکیل سرمایه ثابت ناخالص
-۲/۷	-۵/۶	۰/۳	۳/۴	۰/۴	۴/۸	۳/۴	۳/۹	۴/۸	ماشین‌آلات
-۰/۴	-۲/۶	۱/۶	۳/۶	۳/۲	۲/۲	۳/۶	۲/۹	۶/۰	ساختمان
-۴/۸	-۸/۰	-۱/۱	۳/۲	-۲/۰	۸/۰	۳/۲	۴/۸	۳/۵	خالص صادرات کالاها و خدمات
۴/۱	۰/۷	۷/۹	-۸/۴	-۹/۵	-۱۵/۴	-۸/۴	-۱/۱	-۷/۶	صادرات
۱/۰	-۴/۸	۷/۲	-۳/۶	-۱/۴	-۱۰/۵	-۳/۶	۰/۹	-۳/۱	واردات
-۹/۶	-۲۷/۱	۵/۲	۱۳/۴	۲۷/۰	۳/۹	۱۳/۴	۹/۹	۱۳/۵	هزینه ناخالص داخلی به قیمت بازار
۰/۴	-۱/۱	۲/۰	۳/۹	۱/۴	۳/۶	۳/۹	۵/۲	۵/۷	

مأخذ: مرکز آمار ایران، گزارش حساب‌های ملی

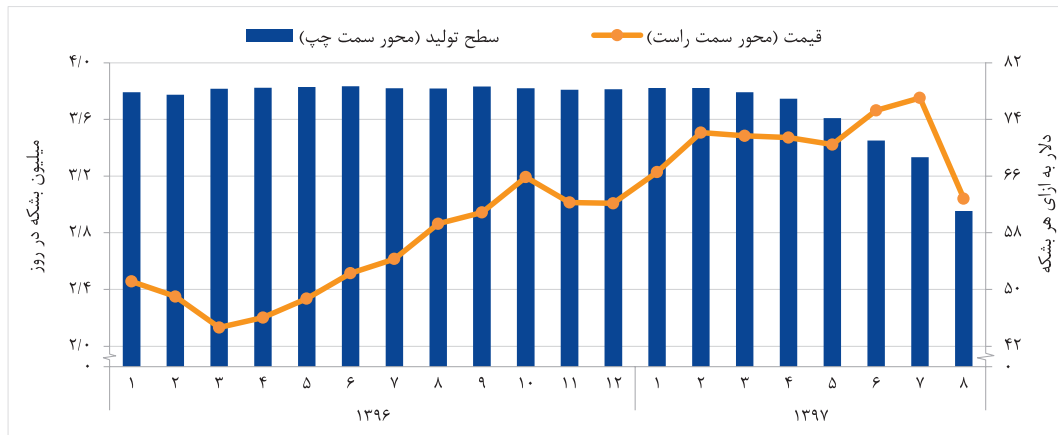
۱. در زمان تهیه این گزارش بانک مرکزی هنوز آمار حساب‌های ملی تابستان را منتشر نکرده است.
۲. در آمار بانک مرکزی به علت این که ارزش افزوده با قیمت‌های پایه محاسبه می‌شود، ارقام محاسبه‌شده از رشد تولید ناخالص داخلی در دو روش مختلف یکسان نیستند.

بود که ایران را از کاهش بیشتر آن در توافق اخیر اوپک معاف کرد. در آخرین ماه سال ۲۰۱۸ میلادی کشورهای صادرکننده نفت عضو و غیرعضو در اوپک، توافق کردند که در مجموع تولید خود را به ترتیب ۸۰۰ و ۴۰۰ هزار بشکه در روز کاهش دهند. ایران، به همراه ونزولا و لیبی از مشارکت در این توافق معاف شدند. این امر تا حدودی به تقویت قیمت نفت نیز انجامید، هر چند تأثیر آن موقت و ناچیز بود. قیمت نفت در بازارهای جهانی در طول سال ۲۰۱۸ نوسان زیادی را تجربه کرد. قیمت سبب نفتی اوپک که تحت تأثیر افت قریب الوقوع صادرات نفت ایران در نتیجه اعمال تحریم‌های آمریکا در آبان‌ماه، در اوایل ماه اکتبر (تقریباً اواسط مهرماه) به اوج خود در این سال یعنی ۸۵ دلار رسیده بود، روند نزولی تقریباً پیوسته و یکنواختی را شروع کرد تا در آخرین روزهای معاملاتی این سال به بشکه‌ای ۵۴ دلار برسد.^۴ قیمت نفت سنگین ایران نیز، بر اساس آمار اعلام شده توسط اوپک، در مهرماه به طور متوسط بشکه‌ای ۷۷/۰ دلار بود که در آبان با افت شدیدی به ۶۳/۸ دلار تنزل کرد و می‌توان تخمین زد که در دی به حدود ۵۰ دلار به ازای هر بشکه رسیده باشد. نمودار ۱ متوسط تولید روزانه و متوسط قیمت نفت ایران را در ماه‌های سال ۱۳۹۶ و هشت ماه ابتدایی سال ۱۳۹۷ نشان می‌دهد.

مرکز پژوهش‌های مجلس در گزارشی با توجه به بودجه دولت و تأثیر آن بر بخش ساختمان و خدمات عمومی در طرف عرضه اقتصاد و واردات و صادرات و تأثیر آن بر بخش‌های صنعت و بازرگانی و همچنین با در نظر گرفتن دو سناریو برای تولید و صادرات نفت، رشد اقتصادی در هر دو سال ۱۳۹۷ و ۱۳۹۸ را منفی برآورد کرده و اقتصاد کشور را در آستانه رکود دانسته است. بر اساس این سناریوها، رشد اقتصادی در سال جاری بین منفی ۵/۵ درصد تا منفی ۲/۶ درصد و در سال ۱۳۹۸ بین منفی ۵/۵ تا منفی ۴/۵ درصد پیش‌بینی شده است.

انرژی: شیب کاهشی تولید نفت خام ایران در سال جاری که عمدتاً از بازگشت تحریم‌های آمریکا نشأت گرفته بود، از خردادماه شروع شد و از مرداد به بعد شدت گرفت. شاید به همین دلیل باشد که پس از گذشت دو هفته از دی‌ماه هنوز به نقل از منابع رسمی کشور آمار دقیق تولید در مهر و آبان اعلام نشده است. اوپک در تازه‌ترین گزارش خود با استفاده از منابع ثانویه^۵، تولید نفت خام ایران در ماه نوامبر ۲۰۱۸ (تقریباً منطبق با آبان ۱۳۹۷) را حدود ۲/۹ میلیون بشکه در روز اعلام کرده که کمترین مقدار از بهمن ۱۳۹۴ تا آن زمان محسوب می‌شود. این رقم ۳۷۹ هزار بشکه کمتر از تولید در مهر و ۸۶۹ هزار بشکه کمتر از تولید در فروردین امسال است. این کاهش قابل توجه در تولید از جمله دلایلی

نمودار ۱- متوسط تولید روزانه نفت خام و متوسط قیمت نفت سنگین ایران^۶

مأخذ: گزارش‌های ماهانه اوپک از بازار نفت، آمار تولید بر اساس منابع ثانویه
* داده‌های موجود در گزارش اوپک بر اساس ماه‌های میلادی بوده که در اینجا به طور تقریبی با ماه‌های شمسی جایگزین شده است.

گرفتن رشد قیمت مسکن در تهران (افزایش ماهانه ۵ تا ۱۰ درصد) از ابتدای امسال است.^۵ متوسط قیمت یک متر مربع واحد مسکونی در شهر تهران در آذر امسال به بیش از ۹/۵ میلیون تومان رسید و نرخ رشد کم‌سابقه ۹۱/۸ درصدی را نسبت به دوره مشابه سال قبل به ثبت رساند. چنانچه انتظار می‌رفت، این جهش قیمتی با کاهش قابل ملاحظه قدرت خرید همراه بود که باعث محدود شدن ورود متقاضیان مصرفی به بازار و کاهش تدریجی آمار معاملات شد. در حالی که تعداد معاملات واحدهای مسکونی شهر تهران در اردیبهشت امسال به بیش از ۱۹ هزار واحد رسیده بود، در ماه‌های بعد روند نزولی به خود گرفت و بعنوان مثال در شهریور و آذر به ترتیب به ۱۰/۳ و ۶/۸ هزار واحد رسید. تعداد معاملات در آذرماه امسال تقریباً برابر این آمار در مرداد سال ۱۳۹۲ است؛ ماهی که کمترین تعداد معاملات از ابتدای دهه ۱۳۹۰ در آن رقم خورد و نشانه‌ای برای شروع یک دوره رکودی چند ساله بود. نمودار ۲ نرخ رشد ماهانه متوسط قیمت و میانگین متحرک تعداد معاملات ثبت‌شده واحدهای مسکونی در شهر تهران را نشان می‌دهد.^۶

در ارتباط با صادرات نفت ایران در ماه‌های اخیر آمار رسمی منتشر نشده است، اما آمار غیررسمی از ادامه کاهش صادرات حکایت دارد. بر این اساس، در ماه نوامبر (تقریباً منطبق با آبان ۱۳۹۷) از میان مشتریان آسیایی معمول نفت ایران، کره جنوبی و ژاپن برای سومین ماه متوالی واردات نفت از ایران را متوقف کرده‌اند و چین و هند نیز با مجموع واردات روزانه حدود ۶۶۵ هزار بشکه نفت از ایران، واردات خود را نسبت به ماه مشابه سال گذشته حدود ۱۳ درصد کاهش داده‌اند. با این حال اقدام آمریکا در اعطای معافیت شش ماهه به هشت کشور برای ادامه واردات از ایران و البته الزام به کاهش تدریجی آن می‌تواند موقتاً منجر به افزایش آمار رسمی صادرات نفت ایران شود.

مسکن: در چرخه‌های رونق و رکود بازار مسکن، نه ماهه نخست سال ۱۳۹۷، حداقل در شهر تهران، جزو دوره‌های پررونق به حساب می‌آید که به طور معمول سرعت افزایش قیمت و حجم معاملات بالا و بازه زمانی این دوره‌ها نسبتاً کوتاه است. بررسی آمار اعلام شده از سامانه املاک و مستغلات کشور حاکی از شدت

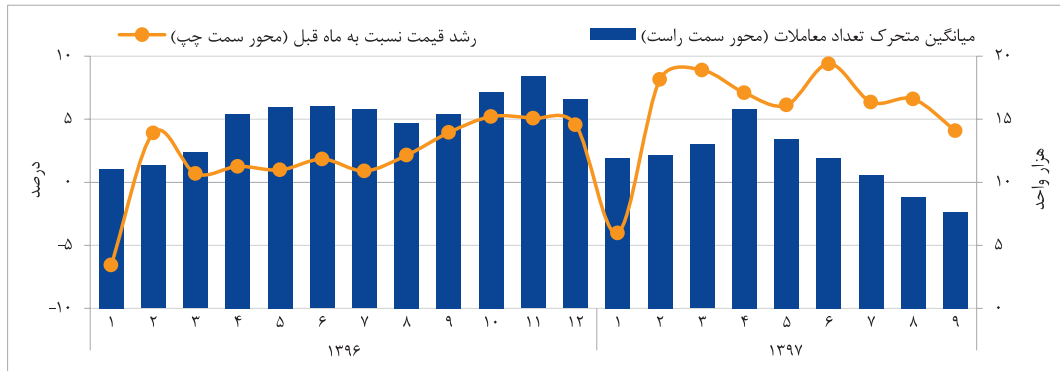
۳. اوپک برای گزارش تولید نفت کشورها از دو منبع استفاده می‌کند: منابع مستقیم که به طور رسمی توسط خود آن کشور تهیه و اعلام می‌شود و منابع ثانویه که برآیندی از گزارش‌های مختلف از منابع غیررسمی بین‌المللی را شامل می‌شود.

۴. مأخذ: <https://www.quandl.com/data/OPEC/ORB-OPEC-Crude-Oil-Price>

۵. به علت شرایط خاص فروردین و تعطیلات ابتدای سال جدید، تعداد معاملات در این ماه محدود بوده و همچنین واحدهای باقیمانده برای عرضه به‌طور معمول از کیفیت پایین‌تری به نسبت واحدهای فروش رفته برخوردار هستند و لذا متوسط قیمت پایین‌تری دارند. بنابراین آمار مربوط به معاملات مسکن در ماه فروردین قابل مقایسه با ماه‌های قبل و بعد از آن نیست.

۶. به دلیل فرآیند زمان‌بر خرید مسکن و از آنجایی که تعداد نمونه ثبت شده در هر ماه به اندازه کافی بزرگ نیست، مقایسه مجموع معاملات در بازه‌های کوچک مثل بازه ماهانه، دقت کافی را ندارد و به همین دلیل در این نمودار میانگین متحرک سه دوره‌ای تعداد معاملات نمایش داده شده است.

مودار ۲- تغییرات متوسط قیمت هر متر مربع واحد مسکونی و میانگین متحرک تعداد معاملات ثبت شده در هر ماه برای شهر تهران

مأخذ: بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران، گزارش تحولات بازار مسکن شهر تهران در ماه‌های مختلف

نیروی کار: در تازه‌ترین گزارش مرکز آمار نرخ بیکاری و نرخ مشارکت در پاییز امسال به ترتیب ۱۱/۷ درصد و ۴۰/۵ درصد اعلام شد که نسبت به فصل مشابه سال قبل به ترتیب بدون تغییر و با ۰/۴ واحد درصد افزایش همراه بوده است. از ابتدای پاییز ۱۳۹۳، نرخ مشارکت اقتصادی هر فصل نسبت به فصل مشابه سال قبل از آن همواره در حال افزایش بوده و نرخ بیکاری نیز تنها در ۴ فصل تابستان ۱۳۹۶ تا بهار ۱۳۹۷ کاهش اندکی را در مقایسه با فصول مشابه سال قبل از آن تجربه کرده است. طی این مدت به طور تقریبی همواره یک چهارم جمعیت ۱۵ تا ۲۹ ساله کشور که آماده و متمایل به پذیرش شغل بوده‌اند، موفق به یافتن آن نشده‌اند و نرخ بیکاری قابل توجه حدود ۲۵ درصدی را برای این بازه سنی رقم زده‌اند. همچنین، در این دوره به طور معمول بین ۹ تا ۱۱ درصد از کل شاغلین نیز اشتغال ناقص داشته‌اند، به این معنی که به دلایل اقتصادی موفق نشده‌اند بیش از ۴۴ ساعت در هفته مشغول به کار شوند. جدول ۳ شاخص‌های فوق را برای فصول سال ۱۳۹۶ و سه فصل ابتدایی سال ۱۳۹۷ نشان می‌دهد.

توزیع فراوانی آمار متراژ معاملات انجام شده از طریق بنگاه‌های معاملات ملکی نشان می‌دهد که روند معاملات به نفع واحدهای کوچکتر در حال تغییر است. در حالی که در آذر سال گذشته واحدهای ۶۰ تا ۷۰ متری با ۱۴/۳ درصد بیشترین سهم را (از بین بازه‌های ۱۰ متری) به خود اختصاص داده بودند، امسال واحدهای ۵۰ تا ۶۰ متری با ۱۴/۸ درصد این رتبه را در اختیار دارند. ۶۱/۱ درصد واحدهای به فروش رفته در آذرماه متراژی بین ۴۰ تا ۹۰ مترمربع و ۵۵/۱ درصد نیز قیمتی بین ۱۵۰ تا ۷۵۰ میلیون تومان داشته‌اند. به این ترتیب، واحدهای با قیمت حدود ۴ تا ۸ میلیون تومان به ازای هر متر مربع سهم عمده معاملات را به خود اختصاص داده‌اند. از لحاظ سن بنا نیز، مطابق معمول بیشترین سهم معاملات (۴۳/۴ درصد) متعلق به واحدهای با سن کمتر از ۵ سال بوده است، با این تفاوت که سهم این واحدها طی ماه‌های اخیر در حال کاهش بوده و در آذر امسال نسبت به ماه مشابه سال قبل ۵/۴ واحد درصد کاهش یافته است. در مقابل سهم واحدهای ۱۶ تا ۲۰ ساله از تعداد معاملات با رشد ۳/۷ واحد درصدی همراه بوده است.

جدول ۳- مهمترین شاخص‌های بازار کار برای جمعیت ۱۰ ساله و بیشتر (درصد)

	۱۳۹۷			۱۳۹۶				
	پاییز	تابستان	بهار	سال	زمستان	پاییز	تابستان	بهار
نرخ مشارکت اقتصادی	۴۰/۵	۴۰/۹	۴۱/۱	۴۰/۳	۳۹/۷	۳۹/۹	۴۰/۷	۴۰/۶
نرخ بیکاری	۱۱/۷	۱۲/۲	۱۲/۱	۱۲/۱	۱۲/۱	۱۱/۷	۱۱/۵	۱۲/۶
نرخ بیکاری جمعیت ۱۵-۲۹ ساله	۲۴/۵	۲۴/۹	۲۵/۵	۲۵/۳	۲۵/۲	۲۵/۰	۲۴/۱	۲۶/۴
سهم اشتغال ناقص	۱۱/۷	۱۰/۰	۱۰/۲	۱۰/۴	۱۱/۵	۱۱/۰	۹/۲	۱۰/۲

مأخذ: مرکز آمار ایران، چکیده نتایج طرح آمارگیری نیروی کار، شماره‌های مختلف

بررسی آمار اشتغال در بخش‌های مختلف اقتصادی نیز نشان می‌دهد که تقریباً نصف جمعیت شاغل کشور به بخش خدمات و نزدیک به یک سوم نیز به بخش صنعت (شامل نفت و گاز) اختصاص یافته‌اند. این سهم‌ها برای زنان و مردان تفاوت چندانی نداشته است. از طرف دیگر، ۸۴/۷ درصد کل شاغلین (۸۶/۳ درصد از مردان شاغل و ۷۷/۵ درصد از زنان شاغل) در بخش خصوصی و مابقی آن‌ها در بخش عمومی اشتغال داشته‌اند. جدول ۴ ارقام دقیق و جزئیات بیشتر این آمارها را نشان می‌دهد.

بررسی جزئیات آمار نیروی کار کشور در تابستان^۲ امسال حاکی از بالاتر بودن نرخ بیکاری در بین جمعیت فارغ‌التحصیل آموزش عالی نسبت به متوسط کل کشور است. در تابستان امسال برای ۱/۳ میلیون نفر (معادل ۱۸/۷ درصد) از جمعیت فعال در این گروه موقعیت کاری فراهم نشده است که ۵۲/۵ درصد آن را زنان تشکیل می‌دهند. در این فصل سهم زنان از کل جمعیت بیکار ۳۲/۳ درصد و از کل جمعیت شاغل تنها ۱۸/۱ درصد بوده است که از نرخ مشارکت بسیار پایین آن‌ها حکایت دارد.

جدول ۴ - جزئیات برخی شاخص‌ها و آمار بازار کار به تفکیک جنسیت در تابستان ۱۳۹۷

شرح	کل	مرد	زن
تعداد کل بیکاران (هزار نفر)	۳,۳۲۶/۹	۲,۲۵۱/۷	۱,۰۷۵/۱
سهم (درصد)	۱۰۰/۰	۶۷/۷	۳۲/۳
بیکاران دارای آموزش عالی (هزار نفر)	۱,۳۱۴/۱	۶۲۳/۷	۶۹۰/۲
سهم (درصد)	۱۰۰/۰	۴۷/۵	۵۲/۵
تعداد شاغلین (هزار نفر)	۲۳,۹۵۵/۷	۱۹,۶۱۳/۷	۴,۳۴۱/۹
سهم (درصد)	۱۰۰/۰	۸۱/۹	۱۸/۱
سهم اشتغال در بخش (درصد)			
کشاورزی	۱۸/۹	۱۸/۳	۲۲/۰
صنعت	۳۱/۶	۳۳/۰	۲۵/۲
خدمات	۴۹/۵	۴۸/۸	۵۲/۸
سهم اشتغال در بخش (درصد)			
خصوصی	۸۴/۷	۸۶/۳	۷۷/۵
عمومی	۱۵/۳	۱۳/۷	۲۲/۵

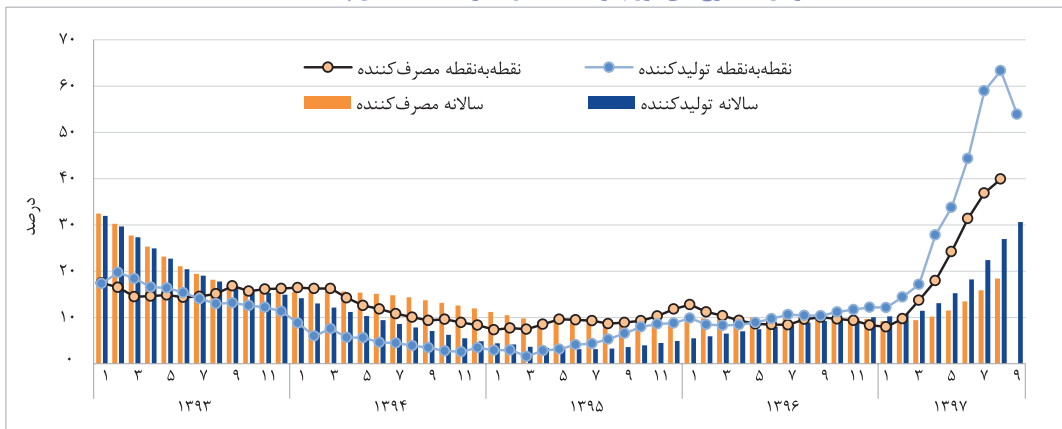
مآخذ: مرکز آمار ایران، جداول نتایج طرح آمارگیری نیروی کار، تابستان ۱۳۹۷

۲. قیمت‌ها و تورم

مصرف‌کننده در آذر ۱۳۹۷ به ترتیب ۱۸/۰ درصد و ۳۷/۴ درصد بوده است. نرخ تورم تولیدکننده نیز چند ماه پیش از آغاز روند افزایشی نرخ تورم مصرف‌کننده، روند تقریباً مشابهی را شروع کرده بود. نرخ تورم نقطه‌به‌نقطه تولیدکننده که از مهر ۱۳۹۳ همواره پایین‌تر از نرخ مشابه برای مصرف‌کننده بود، از مرداد ۱۳۹۶ از آن سبقت گرفت و در آبان‌ماه امسال به اوج یک دهه اخیر خود یعنی ۶۳/۳ درصد رسید. تورم سالانه تولیدکننده در این ماه فاصله بیشتری با تورم سالانه مصرف‌کننده پیدا کرد و به ۲۶/۹ درصد رسید. از آنجا که فزونی معنادار تفاوت نرخ رشد شاخص قیمت تولیدکننده از نرخ رشد شاخص قیمت مصرف‌کننده احتمال افزایش بیشتر تورم مصرف‌کننده را تقویت می‌کند، نرخ بالاتر تورم مصرف‌کننده در ماه‌های آینده دور از انتظار نیست. نمودار ۳ نرخ‌های مذکور را از ابتدای سال ۱۳۹۳ تا انتهای پاییز ۱۳۹۷ به صورت ماهانه نشان می‌دهد.

نرخ تورم مصرف‌کننده که در طول سال ۱۳۹۶ روند با ثباتی را تجربه می‌کرد و تا دوام یکی از دستاوردهای مهم دولت یازدهم به شمار می‌رفت، تقریباً از اوایل تابستان امسال روند متفاوتی را دنبال کرد. این تغییر ابتدا خود را در تورم نقطه‌به‌نقطه نشان داد و به مرور در تورم سالانه نیز ظاهر شد. تورم نقطه‌به‌نقطه مصرف‌کننده که از تیر ۱۳۹۶ به بعد برای ۱۱ ماه متوالی کمتر از ۱۰ درصد بود، به یکباره در خرداد امسال به ۱۳/۷ درصد و با افزایش مستمر ماهانه، در آبان‌ماه به ۳۹/۹ درصد رسید که بیشترین مقدار آن از مهر سال ۱۳۹۲ به بعد بود. تورم سالانه نیز در در این ماه رقم ۱۸/۴ درصد را به ثبت رساند که بیشترین مقدار در چهار سال قبل از آن بود. شاید به همین دلیل است که بانک مرکزی بعد از چند دهه ارائه منظم آمار تورم، به یکباره در این ماه به بهانه هماهنگی با محاسبات مرکز آمار از اعلام تورم مصرف‌کننده و جزئیات آن خودداری کرد. تورم اعلامی توسط مرکز آمار در چند سال اخیر معمولاً پایین‌تر از رقم اعلامی توسط بانک مرکزی بوده است. در گزارش اخیر مرکز آمار، نرخ تورم سالانه و نقطه‌به‌نقطه

نمودار ۳ - نرخ‌های تورم تولیدکننده و مصرف‌کننده (سال پایه ۱۳۹۵)

مآخذ: بانک مرکزی ایران، گزارش‌های شاخص بهای کالاها و خدمات مصرفی و شاخص بهای تولیدکننده، شماره‌های مختلف

شاخص قیمت مصرف‌کننده که از سوی بانک مرکزی محاسبه و اعلام می‌شود دارای ۱۲ گروه اصلی است که بر اساس هزینه و بودجه خانوارها در سال پایه، ضریب اهمیت متفاوتی به آن‌ها اختصاص می‌یابد. در بین این گروه‌های اصلی بالاترین نرخ تورم نقطه‌به‌نقطه در آبان‌ماه متعلق به دخانیات (۱۵۰/۸ درصد) و پایین‌ترین آن مربوط به مسکن^۸، آب، برق، گاز و سایر سوخت‌ها

۱۴/۵ درصد) بوده است. خوراکی‌ها و آشامیدنی‌ها نیز در این بازه زمانی نرخ رشد ۵۹/۹ درصدی را تجربه کرده است. در یک دسته‌بندی دیگر، اقلام موجود در سبد مصرفی خانوار به دو گروه کالا و خدمات تفکیک می‌شود که نرخ تورم نقطه‌به‌نقطه آن‌ها به ترتیب ۶۱/۹ درصد و ۱۹/۳ درصد بوده است. به این ترتیب، با بالاتر بودن تورم کالاها در مقابل خدمات، و پایین‌تر بودن تورم مربوط به

۸. منظور از «مسکن» در محاسبه شاخص قیمت مصرف‌کننده، ارزش اجاری مسکن و خدمات ساختمانی است و تغییرات قیمت واحدهای مسکونی چون عمدتاً کالای سرمایه‌ای (غیرمصرفی) محسوب می‌شود در آن در نظر گرفته نمی‌شود.

مثل مسکن، تحصیل و بهداشت و درمان که رشد قیمتی نسبتاً کمتری داشتند در سید مصرفی گروه‌های با درآمد کمتر باعث شده است که نرخ تورم برای این گروه‌ها کمتر محاسبه شود. با این حال، اگر چه نرخ تورم برای گروه‌های کمتر برخوردار جامعه کمتر از گروه‌های مرفه برآورد می‌شود، تأثیر منفی تورم بر رفاه و سطح زندگی آنها بیشتر است. با توجه به نسبت کوچکتر مصرف به درآمد دهک‌های بالایی نسبت به دهک‌های کم‌درآمدتر و همچنین نسبت بزرگتر پس‌انداز (سرمایه‌گذاری) به درآمد برای آنها، رشد قیمت سید مصرفی در بودجه خانوارهای کم درآمد شدیدتر حس می‌شود. جدول ۵ نرخ تورم نقطه‌به‌نقطه را برای افراد در گروه‌های هزینه‌ای مختلف در هشت ماهه ابتدایی سال ۱۳۹۷ نشان می‌دهد.

مسکن نسبت به سایر کالاها، انتظار می‌رود که کالاهای قابل تجارت از رشد قیمتی به نسبت بالاتری برخوردار باشند که آمار بانک مرکزی نیز آن را تأیید می‌کند. بر این اساس، در آذرماه امسال تورم نقطه‌به‌نقطه کالاها و خدمات قابل تجارت ۶۶/۴ درصد و غیرقابل تجارت ۱۹/۱ درصد بوده است.

بانک مرکزی به تازگی در دسته‌بندی جدیدی نرخ تورم را به تفکیک دهک‌های هزینه‌ای نیز اعلام می‌کرد. از آنجا که ضریب اهمیت کالاها و خدمات مصرفی در سطوح مختلف درآمدی متفاوت است، اثر تغییرات قیمتی بر سید مصرفی افراد مختلف متفاوت خواهد بود. بر این اساس بیشترین درصد تغییر شاخص کل در آبان‌ماه سال جاری نسبت به ماه مشابه سال قبل به تفکیک دهک‌های هزینه‌ای مربوط به دهک دهم معادل ۴۹/۱ درصد و کمترین آن مربوط به دهک اول معادل ۲۹/۹ درصد بوده است. به نظر می‌رسد بالاتر بودن سهم گروه‌هایی

جدول ۵ - تورم نقطه‌به‌نقطه مصرف‌کننده در مناطق شهری، به تفکیک دهک‌های هزینه‌ای در سال ۱۳۹۷ (درصد)

ماه / دهک	اول	دوم	سوم	چهارم	پنجم	ششم	هفتم	هشتم	نهم	دهم	کل
فروردین	۷/۴	۷/۴	۷/۲	۷/۲	۷/۱	۷/۳	۷/۳	۷/۲	۷/۷	۸/۷	۷/۹
اردیبهشت	۸/۴	۸/۳	۸/۵	۸/۷	۸/۶	۸/۹	۹/۱	۹/۰	۹/۹	۱۱/۲	۹/۷
خرداد	۱۱/۷	۱۲/۵	۱۲/۸	۱۲/۷	۱۲/۹	۱۳/۰	۱۳/۲	۱۳/۱	۱۳/۸	۱۵/۷	۱۳/۷
تیر	۱۴/۶	۱۵/۸	۱۶/۵	۱۶/۴	۱۶/۶	۱۶/۸	۱۷/۱	۱۷/۳	۱۷/۸	۲۰/۹	۱۸/۰
مرداد	۱۸/۷	۲۰/۳	۲۱/۳	۲۱/۵	۲۱/۹	۲۲/۴	۲۲/۹	۲۳/۳	۲۴/۷	۲۹/۴	۲۴/۲
شهریور	۲۳/۲	۲۵/۳	۲۶/۸	۲۷/۳	۲۸/۱	۲۸/۷	۲۹/۶	۳۰/۳	۳۳/۱	۴۰/۳	۳۱/۴
مهر	۲۷/۶	۳۰/۲	۳۲/۰	۳۲/۷	۳۳/۶	۳۴/۴	۳۵/۶	۳۶/۰	۳۹/۱	۴۶/۰	۳۶/۹
آبان	۲۹/۹	۳۲/۵	۳۴/۵	۳۵/۶	۳۶/۵	۳۷/۶	۳۸/۶	۳۹/۳	۴۲/۵	۴۹/۱	۳۹/۹
آذر	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-

مآخذ: بانک مرکزی ایران، گزارش شاخص بهای کالاها و خدمات مصرفی به تفکیک دهک‌های هزینه‌ای، آبان ۱۳۹۷

۳. تراز پرداخت‌ها

را منعکس می‌کند، با رشد قابل توجه ۱۵۶/۶ درصدی به ۱۳/۰ میلیارد دلار بالغ شده است. با این که ارزش واردات کالا در این فصل نسبت به فصل مشابه سال قبل تنها ۰/۴ درصد رشد کرده و به ۱۶/۴ میلیارد دلار رسیده است، رشد چشمگیر ارزش صادرات کالا به میزان ۳۷/۵ درصد و رسیدن آن به رقم ۲۹/۳ میلیارد دلار باعث افزایش قابل توجه حساب کالا شده است. عامل اصلی رشد ارزش صادرات کالا در دوره مذکور، رشد ۴۸/۱ درصدی صادرات نفتی و رسیدن آن به رقم ۲۱/۰ میلیارد دلار بوده و رشد ۱۶/۵ درصدی صادرات غیرنفتی و بالغ شدن آن به حدود ۸/۴ میلیارد دلار نقش کم‌رنگ‌تری در این زمینه داشته است. از سوی دیگر، واردات نفتی کشور در این فصل با رشد ۱۲۷/۷ درصدی به ۶۶۶ میلیون دلار و واردات غیرنفتی با کاهش ۱/۹ درصدی به ۱۵/۷ میلیارد دلار رسید. در نتیجه این تحولات، مازاد تراز بازرگانی نفتی با رشدی ۴۶/۴ درصدی به رقم ۲۰/۳ میلیارد دلار و کسری حساب خدمات نیز در فصل مورد بررسی به ۷/۳ میلیارد دلار بالغ شد. کسری حساب خدمات نیز در فصل مورد بررسی با افزایشی ۳۲/۹ درصدی به حدود ۲/۳ میلیارد دلار رسید که نشان از افزایش واردات خدمات نسبت به صادرات آن دارد. در نهایت حساب درآمد و انتقالات جاری نیز نسبت به فصل نخست سال قبل به ترتیب ۲۰/۳ درصد کاهش و ۲۶/۵ درصد افزایش یافتند. جدول ۶ جزئیات موازنه پرداخت‌ها را در فصل نخست سال‌های ۹۷-۱۳۹۵ نشان می‌دهد.

آخرین آمار مربوط به موازنه پرداخت‌های خارجی کشور که در زمان تهیه این گزارش از سوی بانک مرکزی منتشر شده به سه ماه نخست سال ۱۳۹۷ اختصاص دارد. بر اساس این گزارش موازنه پرداخت‌ها که از حاصل جمع سه جزء حساب جاری، خالص حساب سرمایه و اشتباهات و از قلم افتادگی‌های محاسباتی بدست می‌آید در فصل مذکور به ۳/۹ میلیارد دلار بالغ شده است. این درحالی است که در فصل مشابه سال قبل این رقم منفی ۱/۶ میلیارد دلار بوده است. بررسی اجزای مربوطه نشان می‌دهد که از یک سو مازاد حساب جاری با رشدی ۱۹۷/۱ درصدی نسبت به فصل نخست سال قبل به حدود ۱۱/۱ میلیارد دلار رسیده و از سوی دیگر کسری خالص حساب سرمایه با رشدی ۲۹۳/۲ درصدی به ۵/۳ میلیارد دلار بالغ شده است. رقم مربوط به اشتباهات و از قلم افتادگی‌ها نیز از منفی ۴/۰ میلیارد دلار به منفی ۱/۹ میلیارد دلار رسیده است. بدین ترتیب عامل اصلی افزایش موازنه پرداخت‌ها در بهار امسال نسبت به مدت مشابه سال قبل، رشد قابل توجه مازاد حساب جاری علیرغم تشدید کسری خالص حساب سرمایه بوده که در نتیجه تداوم خروج سرمایه بیش از ورود آن به وقوع پیوسته است.

حساب جاری از چهار جزء حساب کالا، حساب خدمات، حساب درآمد و حساب انتقالات جاری تشکیل شده است. آمار فصل نخست امسال نشان می‌دهد که حساب کالا (تراز بازرگانی کالایی) که اختلاف ارزش صادرات و واردات کالاها

جدول ۶- جزئیات موازنه پرداختها (میلیون دلار)

درصد تغییر ۱۳۹۷ به ۱۳۹۶	درصد تغییر ۱۳۹۵ به ۱۳۹۶	سه ماهه نخست			
		۱۳۹۷	۱۳۹۶	۱۳۹۵	
۱۹۷/۱	-۲۸/۸	۱۱,۰۶۱	۳,۷۲۳	۵,۲۳۱	حساب جاری
۱۵۶/۶	-۲۲/۴	۱۲,۹۸۳	۵,۰۵۹	۶,۵۲۲	حساب کالا
۳۷/۵	۱۲/۹	۳۹,۳۳۶	۲۱,۳۴۲	۱۸,۹۰۵	صادرات کالا (فوب)
۴۸/۱	۲۱/۷	۲۰,۹۸۰	۱۴,۱۶۶	۱۱,۶۴۰	صادرات نفتی
۱۶/۴	-۱/۲	۸,۳۵۶	۷,۱۷۶	۷,۲۶۴	صادرات غیرنفتی
-۰/۴	۳۱/۵	۱۶,۳۵۳	۱۶,۲۸۳	۱۲,۳۸۳	واردات کالا (فوب)
۱۲۷/۳	-۲/۷	۶۶۶	۲۹۳	۳۰۱	گاز و فرآورده‌های نفتی
-۱/۹	۳۲/۴	۱۵,۶۸۶	۱۵,۹۹۰	۱۲,۰۸۱	سایر کالا
۳۲/۹	۶/۴	-۲,۲۷۶	-۱,۷۱۳	-۱,۶۱۰	حساب خدمات
-۲۰/۲	۳۲/۸	۲۱۰	۲۶۳	۱۹۸	حساب درآمد
۲۶/۳	-۵/۸	۱۴۴	۱۱۴	۱۲۱	حساب انتقالات جاری
۲۹۳/۳	-۷۳/۴	-۵,۲۶۳	-۱,۳۳۸	-۵,۰۲۲	خالص حساب سرمایه
-۵۳/۰	-۳۷/۸	-۱,۸۶۵	-۳,۹۷۰	-۶,۳۸۰	اشتباهات و از قلم افتادگی
-۳۴۸/۱	-۷۴/۳	۳,۹۳۳	-۱,۵۸۵	-۶,۱۷۱	موازنه کل

مأخذ: بانک مرکزی ایران، نماگرهای اقتصادی، شماره‌های مختلف

شده که نسبت به مدت مشابه سال قبل از آن حاکی از رشدی ۱۲/۱ درصدی است. این در حالی است که میزان صادرات از نظر وزنی با کاهش ۴/۰ درصدی روبه‌رو شده است. سهم ارزشی کالاهای سرمایه‌ای، مصرفی و واسطه‌ای از کل صادرات کشور در دوره مورد بررسی به ترتیب ۲/۲، ۱۶/۹ و ۸۰/۹ درصد بوده که نشان‌دهنده افزایش سهم ارزشی کالاهای سرمایه‌ای و مصرفی و کاهش سهم ارزشی کالاهای واسطه‌ای در مقایسه با دوره مشابه سال قبل است. در این دوره بیشترین رشد صادرات هم از نظر وزن و هم از نظر ارزش مربوط به کالاهای سرمایه‌ای و پس از آن کالاهای مصرفی بوده و رشد ارزشی صادرات کالاهای واسطه‌ای همزمان با افت صادرات وزنی این کالاها رخ داده است. نسبت ارزش به وزن در کالاهای صادراتی سرمایه‌ای به میزان قابل توجهی رشد کرده، در حالی که در مورد کالاهای مصرفی این نسبت کاهش یافته و برای کالاهای واسطه‌ای نیز رشدی جزئی را تجربه کرده است. آمار تجارت خارجی کشور بر حسب نوع کالا در شش ماهه نخست سال‌های ۱۳۹۶ و ۱۳۹۷ در جدول ۷ آمده است.

بر اساس گزارش وزارت صنعت، معدن و تجارت در شش ماهه نخست سال ۱۳۹۷ حدود ۲۱/۱ میلیارد دلار کالا به کشور وارد شده است که کاهش ۱۴/۱ درصدی نسبت به مدت مشابه سال قبل از آن نشان می‌دهد. همچنین واردات کالا از نظر وزنی نیز در حدود ۱۳/۸ درصد کاهش یافته است. سهم ارزشی کالاهای سرمایه‌ای، مصرفی و واسطه‌ای از کل واردات به ترتیب ۱۶/۰، ۱۷/۵ و ۶۶/۴ درصد بوده که نشان از کاهش سهم کالاهای سرمایه‌ای و مصرفی و افزایش سهم کالاهای واسطه‌ای نسبت به مدت مشابه سال قبل دارد. این در حالی است که نسبت ارزش به وزن در کالاهای سرمایه‌ای وارداتی رشد قابل توجهی داشته و این نسبت در کالاهای مصرفی کاهش و در کالاهای واسطه‌ای رشد جزئی را تجربه کرده است. بیشترین کاهش ارزش واردات مربوط به کالاهای مصرفی و سپس کالاهای سرمایه‌ای بوده، در حالی که بیشترین افت واردات از نظر وزنی به کالاهای سرمایه‌ای و پس از آن کالاهای مصرفی مربوط بوده است.

از سوی دیگر در دوره مذکور حدود ۲۳/۱ میلیارد دلار کالا از کشور صادر

جدول ۷- تجارت خارجی کشور بر حسب نوع کالا در نیمه نخست سال‌های ۱۳۹۶ و ۱۳۹۷

درصد تغییرات	شش ماهه نخست ۱۳۹۷			شش ماهه نخست ۱۳۹۶			
	وزن	سهم ارزشی (درصد)	ارزش (میلیون دلار)	وزن (هزار تن)	سهم ارزشی (درصد)	ارزش (میلیون دلار)	
-۱۸/۰	-۳۰/۸	۱۶/۰	۳,۳۸۸/۱	۲۸۶/۳	۱۶/۸	۴,۱۳۲/۲	سرمایه‌ای
-۳۰/۵	-۲۶/۳	۱۷/۵	۳,۷۰۳/۳	۱,۵۷۲/۸	۲۱/۷	۵,۳۳۲/۱	مصرفی
-۷/۲	-۱۱/۵	۶۶/۴	۱۴,۰۱۸/۵	۱۲,۸۳۴/۶	۶۱/۵	۱۵,۱۱۲/۰	واسطه‌ای
-۱۴/۱	-۱۳/۸	۱۰۰/۰	۲۱,۱۰۹/۹	۱۴,۶۹۳/۷	۱۰۰/۰	۲۴,۵۷۶/۳	مجموع
۱۸۰/۱	۵۲/۲	۲/۲	۵۰۳/۹	۶۲/۷	۰/۹	۱۷۹/۹	سرمایه‌ای
۲۴/۴	۲۸/۳	۱۶/۹	۳,۹۱۷/۰	۳,۴۴۵/۵	۱۵/۳	۳,۱۴۹/۷	مصرفی
۸/۱	-۵/۶	۸۰/۹	۱۸,۶۹۳/۹	۵۳,۱۳۴/۷	۸۳/۹	۱۷,۲۹۸/۸	واسطه‌ای
۱۲/۱	-۴/۰	۱۰۰/۰	۲۳,۱۱۴/۸	۵۶,۶۴۲/۹	۱۰۰/۰	۲۰,۶۲۸/۴	مجموع

مأخذ: وزارت صنعت، معدن و تجارت، گزارش عملکرد مقدماتی ۶ ماهه اول سال ۱۳۹۷

ارزشی ۵/۴ درصد افزایش یافته است. بدین ترتیب کسری ۷/۱ میلیارد دلاری تراز بازرگانی غیرنفتی گمرکی در نه ماهه نخست سال ۱۳۹۶ به مازاد ۷۳۸ میلیون دلاری در دوره مشابه سال ۱۳۹۷ تبدیل شده است.

آمارها نشان می‌دهد که صادرات محصولات پتروشیمی در نه ماهه نخست امسال از نظر وزنی و ارزشی به ترتیب رشدی ۳۲/۹ درصدی و ۳۱/۲ درصدی داشته است و به ۲۷/۹ میلیون تن و ۱۱/۵ میلیارد دلار بالغ شده است. این در حالی

آخرین آمار تجارت خارجی منتشر شده از سوی گمرک در زمان تهیه این گزارش مربوط به نه ماهه نخست سال ۱۳۹۷ است. بر اساس این گزارش در دوره مذکور ۲۲/۸ میلیون تن کالا به ارزش ۳۲/۶ میلیارد دلار به کشور وارد و ۸۶/۹ میلیون تن کالا به ارزش ۳۳/۴ میلیارد دلار از کشور صادر شده است. واردات نسبت به مدت مشابه سال قبل از نظر وزنی و ارزشی به ترتیب ۱۳/۳ درصد و ۱۵/۹ درصد کاهش و صادرات از نظر وزنی ۲/۰ درصد کاهش و از نظر

اقلام عمده وارداتی در این دوره شامل ذرت دامی به ارزش ۱/۵ میلیارد دلار، قطعات منفصله جهت تولید اتومبیل سواری به ارزش ۱/۲ میلیارد دلار، برنج به ارزش ۱/۰ میلیارد دلار، لوبیای سویا به ارزش ۹۴۴ میلیون دلار و الکتروذغال برای کوره‌ها به ارزش ۴۳۷ میلیون دلار بوده است. همچنین، چین با صادرات ۸/۲ میلیارد دلار کالا به کشور در این مدت به سهم ارزشی ۲۵/۱ درصد، در رتبه نخست کشورهای صادرکننده به ایران قرار گرفت. در حالی که واردات از چین از نظر ارزشی ۱۱/۶ درصد کاهش یافته، لیکن سهم ارزشی واردات از این کشور با افزایشی ۱/۲ واحد درصدی روبرو شده است. از سوی دیگر ارزش واردات از امارات متحده عربی، کمره جنوبی و آلمان به عنوان صاحبان رتبه‌های دوم تا چهارم نیز به ترتیب ۲۹/۰ درصد، ۳۲/۷ درصد و ۱۴/۱ درصد نسبت به مدت مشابه سال قبل افت کرده است. با این حال در این دوره واردات از سوئیس از نظر وزنی و ارزشی به ترتیب ۳/۶ درصد و ۱۰/۵ درصد افزایش یافته و به ۳/۵ میلیون تن و ۱/۸ میلیارد دلار رسیده تا این کشور رتبه پنجم لیست مذکور را به خود اختصاص دهد.

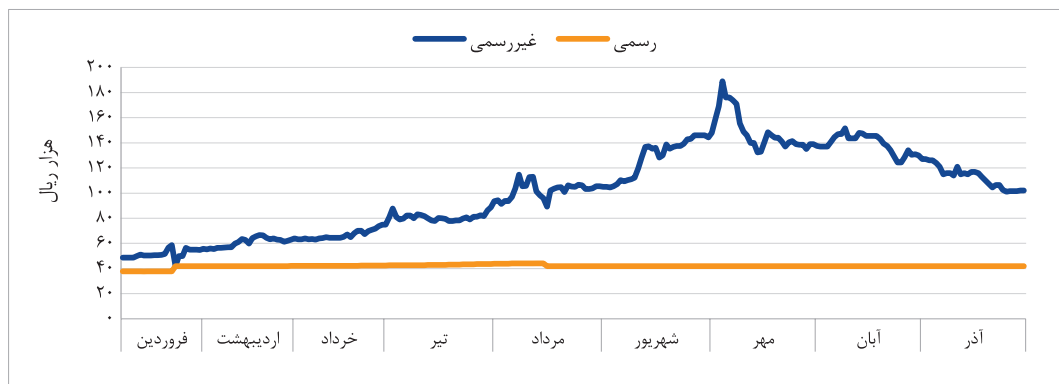
است که صادرات میعانات گازی در همین دوره از نظر وزنی و ارزشی به ترتیب با کاهش ۵۸/۶ درصدی و ۴۵/۱ درصدی روبه‌رو شده و به ۵/۳ میلیون تن و ۲/۷ میلیارد دلار رسیده است. اقلام عمده صادراتی در دوره مورد بررسی به ترتیب شامل میعانات گازی به ارزش ۲/۸ میلیارد دلار، گاز طبیعی مایع شده به ارزش ۱/۸ میلیارد دلار، پروپان مایع شده به ارزش ۱/۴ میلیارد دلار، متانول به ارزش ۱/۱ میلیارد دلار و سایر روغن‌های سبک و فرآورده‌ها بجز بنزین به ارزش ۱/۱ میلیارد دلار بوده است. در حالی که در نه ماهه نخست سال ۱۳۹۶، چین با واردات ۶/۳ میلیارد دلار کالا از ایران در صدر کشورهای واردکننده کالا از کشور قرار داشت، در دوره مشابه امسال عراق با واردات ۶/۹ میلیارد دلار کالا به سهم ارزشی ۲۰/۸ درصد این جایگاه را به خود اختصاص داد و چین با واردات ۶/۷ میلیارد دلار در جایگاه دوم قرار گرفت. همچنین کشورهای امارات متحده عربی، افغانستان و ترکیه به ترتیب با واردات ۵/۱ میلیارد دلار، ۲/۳ میلیارد دلار و ۱/۹ میلیارد دلار در رتبه‌های سوم تا پنجم قرار گرفتند.

۴. بازار ارز

ریال نزولی بود و این نرخ در اواخر آذرماه ۱۰۰ هزار ریال را نیز تجربه کرد. با این حال در مجموع قیمت دلار آمریکا در پاییز امسال به طور متوسط ۲۸/۹ درصد نسبت به تابستان امسال و ۲۲۸/۳ درصد نسبت به پاییز سال گذشته افزایش یافته است. نمودار ۴ قیمت دلار آمریکا را در بازار رسمی و بازار غیررسمی در نه ماهه نخست ۱۳۹۷

بازار ارز ایران با آغاز پاییز امسال رکوردشکنی کرد و پایین‌ترین ارزش ریال را در برابر سایر ارزهای بین‌المللی به ثبت رساند. قیمت دلار آمریکا در بازار آزاد که در ابتدای سال در محدوده ۵۰ هزار ریال بود، با جهشی بی‌سابقه در اواخر شهریور نزدیک به سه برابر شد. این البته پایان افزایش نرخ دلار آمریکا در برابر ریال ایران نبود، کما این که در روزهای ابتدایی مهرماه قیمت هر دلار آمریکا حتی به سطح ۱۹۰ هزار ریال هم رسید. پس از این دوره روند نرخ دلار آمریکا در برابر

نمودار ۴- نرخ برابری دلار آمریکا بر حسب ریال در بازار رسمی و غیررسمی در نه ماهه نخست ۱۳۹۷

مأخذ: بانک مرکزی ایران؛ شبکه اطلاع رسانی طلا، سکه و ارز؛ سایر منابع غیررسمی

یکی دیگر از تحولات مهم بازار ارز در پاییز سال ۱۳۹۷، صدور بخشنامه‌ای در مورد نحوه بازگشت ارز حاصل از صادرات بود. در این بخشنامه همه صادرکنندگان ملزم به بازگشت ارز ناشی از صادرات خود به چرخه اقتصادی کشور شده‌اند، هر چند از لحاظ نحوه پیمان‌سپاری به چهار دسته متفاوت تقسیم شده‌اند. صادرکنندگانی که کمتر از یک میلیون یورو در سال صادرات دارند از عرضه ارز در سامانه نیما معاف شده‌اند و می‌توانند ارز حاصل از صادرات خود را برای واردات خود یا دیگران استفاده کرده و یا به صورت حواله یا اسکناس به بانک‌ها یا صرافی‌های مجاز - با ثبت در سامانه نظارت ارز (سنا) - عرضه کنند. صادرکنندگانی که بین یک تا ۳ میلیون یورو در سال صادرات دارند، مکلف‌اند ۵۰ درصد از ارز صادراتی خود را در سامانه نیما واگذار کنند، اگرچه تا سقف یک میلیون یورو از صادرات آنها معاف از ارائه در سامانه نیما است. این گروه مابقی ارز حاصل از صادرات خود را می‌توانند مانند گروه اول به طرق دیگر وارد چرخه اقتصاد کشور کنند. صادرکنندگانی که سالانه ۳ تا ۱۰ میلیون یورو صادرات دارند باید ۷۰ درصد از ارز خود را در سامانه نیما ارائه کنند و صادرکنندگان با صادرات

در پی پافشاری سیاست‌گذار ارزی کشور بر نرخ رسمی هر دلار آمریکا معادل ۴۲ هزار ریال برای تأمین کالاهای اساسی و دارو، بر شکاف میان نرخ ارز آزاد و رسمی به شدت افزوده شده و زمینه رانت و فساد قابل توجهی فراهم آمده است. این شکاف که در ابتدای سال جاری تنها ۳۲/۴ درصد بود، به مرور افزایش یافت تا در روزهای ابتدایی مهرماه حتی رکورد ۳۱۹/۰ درصد را به ثبت برساند. در فصل سوم سال جاری به طور متوسط نرخ دلار در بازار غیررسمی ۲۱۸/۳ درصد بیشتر از نرخ دلار در بازار رسمی بوده است. البته سیاست ارزی کشور تنها به این دو نرخ رسمی و بازار آزاد محدود نمی‌شود. سامانه نیما نرخ دیگری را بین این دو نرخ ارائه می‌دهد که علی‌القاعده قرار است عرضه این بازار از محل پیمان‌سپاری ارزی صادرکنندگان غیرنفتی تأمین شود و تقاضای آن محدود به اقلامی است که سیاست‌گذار صلاح می‌داند ارز مورد نیاز واردات آنها از این محل پوشش داده شود. فارغ از دخالت‌های سیاست‌گذار ارزی در این بازار و بروز رانت‌های مختلف از این دریچه، تغییرات مکرر لیست اقلام مشمول دریافت ارز از این سامانه یکی از موارد بروز بی‌ثباتی در اقتصاد ایران بوده است.

عرضه ارز در سامانه نیما اقدام کرده و از رانت ایجادشده بهره‌برداری کنند. در مجموع بسیاری از سیاست‌های ارزی اتخاذ شده در سال جاری تنها به توزیع رانت‌های قابل توجه منجر شده‌اند. این در حالی است که سیاست‌گذار ارزی از عدم ارایه بخش عمده ارز حاصل از صادرات غیرنفتی از سوی صادرکنندگان در سامانه نیما ناراضی بوده و بیم آن می‌رود که سال آینده همزمان با کاهش درآمدهای ناشی از صادرات نفتی، صادرات غیرنفتی نیز کاهش یابد و حفظ ذخایر ارزی موجود کشور با تهدید روبه‌رو شود.

بیش از ۱۰ میلیون یورو در سال ملزم به ارائه ۹۰ درصد از ارز حاصل از صادرات خود در سامانه نیما هستند. این دو گروه مابقی ارز حاصل از صادرات خود را صرفاً می‌توانند در ازای واردات خود به کار گیرند. فارغ از این که تبعات مثبت و منفی پیمان‌سازی ارزی در شرایط فعلی چیست و این بخشنامه چه انگیزه‌هایی را برای حساب‌سازی یا تشکیل شرکت‌های اقماری کوچک فعال می‌کند، یکی از تبعات این گروه‌بندی این است که افراد دارای دسترسی به سامانه نیما برای واردات می‌توانند نسبت به صادرات مجدد اقلام واردشده و استفاده از معافیت

۵. متغیرهای پولی و اعتباری

دارایی‌های خارجی بانک مرکزی ۲۳/۰ درصد، بدهی بانک‌ها به بانک مرکزی ۴۲/۸ درصد و خالص سایر اقلام ۲۳/۲ درصد افزایش یافته، در حالی که خالص مطالبات بانک مرکزی از بخش دولتی ۷۸/۰ درصد کم شده است. اجزای پایه پولی در فصول مختلف سال‌های ۱۳۹۶ و ۱۳۹۷ همراه با مهر این دو سال در جدول ۸ آمده است.

بررسی اجزای پایه پولی از سمت منابع حاکی از آن است که در یک سال منتهی به مهر ۱۳۹۷، تغییرات خالص دارایی‌های خارجی بانک مرکزی و بدهی بانک‌ها به بانک مرکزی به افزایش پایه پولی و تغییرات خالص بدهی بخش دولتی به بانک مرکزی و خالص سایر اقلام به کاهش پایه پولی منجر شده است. طبق این آمار، خالص

جدول ۸- اجزای پایه پولی از سمت منابع (مانده در پایان دوره - هزار میلیارد ریال)

مهر ۱۳۹۷ نسبت به مهر ۱۳۹۶	۱۳۹۷					۱۳۹۶			
	نرخ رشد (درصد)	مهر	تابستان	بهار	زمستان	پاییز	مهر	تابستان	بهار
۲۰/۵	۲۰/۵	۲,۳۶۵/۵	۲,۳۴۵/۱	۲,۱۸۶/۶	۲,۱۳۹/۸	۱,۹۹۵/۰	۱,۹۶۳/۵	۱,۹۶۴/۹	۱,۸۵۱/۹
۲۱/۹	۲۳/۰	۲,۲۹۳/۳	۲,۳۶۴/۵	۲,۳۷۷/۰	۲,۱۵۹/۸	۱,۹۱۳/۸	۱,۸۶۳/۸	۱,۸۷۴/۴	۱,۸۵۳/۹
-۱۰/۷	-۷۸/۰	۵۹/۰	۸۲/۴	۸۲/۸	۵۵/۱	۲۷۹/۹	۲۶۸/۵	۲۹۲/۲	۲۸۲/۰
۲۴/۵	۴۲/۸	۱,۶۰۵/۴	۱,۵۰۶/۵	۱,۳۹۷/۱	۱,۳۲۰/۳	۱,۱۳۰/۷	۱,۱۲۳/۸	۱,۰۹۷/۱	۱,۰۱۳/۷
-۱۵/۲	۲۳/۲	-۱,۵۹۲/۲	-۱,۶۰۸/۳	-۱,۶۷۰/۳	-۱,۳۹۵/۴	-۱,۳۲۹/۴	-۱,۲۹۲/۶	-۱,۲۹۸/۸	-۱,۲۹۷/۷

ماخذ: بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران، گزیده آمارهای اقتصادی، شماره‌های مختلف

بررسی آمار بانک مرکزی نشان می‌دهد میزان بدهی بانک‌ها به بانک مرکزی در هفت ماه نخست سال ۱۳۹۷ به مقدار ۲۱/۶ درصد زیاد شده است. این در حالی است که میزان انبساط تعهدات پولی بانک‌ها در قبال بانک مرکزی در سال ۱۳۹۶ حدود ۱۲ درصد افزایش یافته بود. بنابراین تواتر مراجعه بانک‌ها به منابع بانک مرکزی در هفت ماه نخست سال ۱۳۹۷ در مقایسه با بازه زمانی مشابه در سال گذشته به میزان زیادی افزایش یافته است؛ رویه‌ای که ناشی از مجموعه‌ای از علل از جمله افزایش مراجعه سپرده‌گذاران به بانک‌ها به واسطه فرصت‌های سرمایه‌گذاری در بازار پول و طلا، افزایش تأمین مالی بخش خصوصی به واسطه رشد تقاضای سفته‌بازی پول و افزایش انعطاف بانک مرکزی در قبال اضافه‌برداشت بانک‌ها بوده است. مجموعه این عوامل سبب شده است میزان بدهی بانک‌ها به بانک مرکزی در هفت ماه نخست سال ۱۳۹۷ حدود ۲۹۰ هزار میلیارد ریال افزایش یابد. این در حالی است که در بازه زمانی مشابه در سال گذشته، میزان بدهی بانک‌ها به بانک مرکزی حدود ۱۲۵ هزار میلیارد ریال افزایش یافته بود. این مقایسه نشان می‌دهد نرخ ایجاد بدهی به بانک مرکزی در شبکه بانکی کشور در هفت ماه نخست سال ۱۳۹۷ در مقایسه با سال گذشته ۲/۴ برابر شده است.

از سوی دیگر طبق آمار بانک مرکزی، در مهر ۱۳۹۷ نرخ رشد سالانه نقدینگی به ۲۰/۷ درصد رسیده است. این چهارمین ماه متوالی است که این نرخ رشد سالانه در سطح ۲۰ درصد مانده است. رشد نقدینگی از تیر ۱۳۹۵ که در سطح ۳۰ درصد قرار داشت روند نزولی خود را آغاز کرد و به سطح ۲۰ درصد در اردیبهشت ۱۳۹۷ رسید، اما در پنج ماه اخیر در این کانال نوسان داشته و روند نزولی آن تداوم نداشته است. در مهر ۱۳۹۷، بالغ بر ۲۱۴/۷ هزار میلیارد ریال به حجم نقدینگی افزوده شد. رشد حجم نقدینگی در هفت ماه نخست سال

آمار بانک مرکزی حاکی از آن است که در یک سال منتهی به مهر ۱۳۹۷، بدهی بانک‌ها به بانک مرکزی با سهم از رشد ۲۴/۵ واحد درصدی عامل اصلی افزایش پایه پولی بوده است. کمترین سهم از رشد نیز با منفی ۱۵/۲ واحد درصد متعلق به خالص سایر اقلام است. بانک‌ها برای نقش آفرینی به عنوان واسطه‌گر مالی در سال ۱۳۹۷ ماهانه حدود ۴۱ هزار میلیارد ریال از منابع بانک مرکزی اضافه برداشت کرده‌اند. از آنجا که اضافه برداشت از بانک مرکزی یکی از پرهزینه‌ترین شیوه‌های تأمین مالی است، در یک الگوی مطلوب بانک‌ها کمترین میزان مراجعه به منابع بانک مرکزی را خواهند داشت و در تنگنای نقدینگی در چنین شرایطی از جایگزین‌های استقراض از بانک مرکزی از جمله فروش دارایی‌های بانک، تمدید سررسید سپرده‌ها از طریق مذاکره، استقراض بین‌بانکی، تأمین مالی از طریق بازار سرمایه و انتشار گواهی سپرده جدید استفاده می‌کنند. به دلیل آثار سوء استقراض از بانک مرکزی بر متغیرهای پولی و در نتیجه تورم، سیاست‌گذاران پولی بالاترین نرخ بهره را به اضافه برداشت از منابع بانک مرکزی اختصاص می‌دهند تا تمایل بانک‌ها در تسهیلات‌دهی از منابع بانک مرکزی به حداقل برسد. با وجود این، بررسی‌ها نشان می‌دهد بالا بردن جریمه استقراض از بانک مرکزی به تنهایی برای کنترل این سوء رفتار پولی که مهم‌ترین عامل انبساط نقدینگی در دهه گذشته ایران بوده کافی نیست، بلکه میزان سخت‌گیری نظارتی بانک مرکزی و تبعات اضافه برداشت بیش از حد بر اعتبار بانک نزد فعالان بازار سرمایه از اهمیت و اثرگذاری بالاتری در کنترل مراجعه بانک‌ها به منابع بانک مرکزی برخوردار است.

با وجود هزینه‌ی بالای استقراض شبانه از بانک مرکزی، بانک‌های کشور در سال ۱۳۹۷ تحت تأثیر مجموعه‌ای از عوامل از جمله فقدان نیروی بازدارنده مؤثر، در مقایسه با منابع داخلی خود تکیه بیشتری به منابع بانک مرکزی داشته‌اند.

مؤثر در رشد منفی پول و کاهش تقاضای آن، آغاز روند نزولی نرخ ارز در مهر ۱۳۹۷ بوده است. احتمالاً با آغاز مسیر کاهشی ارز سرمایه‌گذاران به تدریج منابع خود را در قالب سپرده‌های غیردیداری به بازار پول بازگردانده و تقاضا برای سپرده‌های جاری و اسکناس و مسکوک به منظور تهیه ارز کاهش یافته باشد. حجم سپرده‌های بانکی در پایان مهر ۱۳۹۷ بالغ بر ۱۶,۴۹۰ هزار میلیارد ریال بوده است. در سال ۱۳۹۶، بخش عمده سپرده‌های مدت‌دار مربوط به سپرده‌های بلندمدت بوده، اما در هفت ماهه نخست سال ۱۳۹۷ با افزایش حجم سپرده‌های کوتاه‌مدت بانک‌ها و کاهش سپرده‌های بلندمدت، ترکیب سرمایه‌گذاری‌های مدت‌دار تا حدی رو به تغییر بوده است. بر اساس آخرین گزارش بانک مرکزی، در انتهای مهرماه امسال حدود ۴۲ درصد سرمایه‌گذاری‌های مدت‌دار اشخاص غیردولتی نزد بانک‌ها مربوط به سپرده‌های بلندمدت بوده که در مقایسه با رقم مشابه در پایان سال ۱۳۹۶، حدود ۶ واحد درصد کاهش یافته است. جدول ۹ ضریب فزاینده نقدینگی و اجزای تشکیل‌دهنده نقدینگی را در فصول مختلف و مهرماه سال‌های ۱۳۹۶ و ۱۳۹۷ نشان می‌دهد.

۱۳۹۷ به میزان ۱۰/۷ درصد بوده که این رقم در مدت مشابه سال قبل ۱۱/۹ درصد ثبت شده بود. از مجموع ۱۶,۹۳۸/۴ هزار میلیارد ریال نقدینگی کشور در انتهای مهر ۱۳۹۷، مبلغ ۲,۴۲۰/۱ هزار میلیارد ریال (معادل ۱۴/۳ درصد) به شکل پول و مابقی در قالب شبه‌پول بوده است. این در حالی است که این سهم در شهریور ۱۳۹۷ به میزان ۸۵/۴ درصد برای شبه‌پول و ۱۴/۶ درصد برای پول ثبت شده بود. این موضوع نشان می‌دهد در مهر ۱۳۹۷ نسبت به ماه قبل سهم شبه‌پول بیشتر شده، در حالی که پیش از آن این روند به سمت کاهش سهم شبه‌پول پیش می‌رفت.

بررسی آمار بانک مرکزی نشان می‌دهد رشد ماهانه پول در مهر ۱۳۹۷ برخلاف ماه‌های قبل منفی شده و به منفی ۰/۷ درصد رسیده است. این در حالی است که در مرداد ۱۳۹۷ این رقم ۷/۸ درصد و در شهریور ۵/۲ درصد گزارش شده بود. در مهرماه رشد نقطه‌به‌نقطه پول به میزان ۴۷/۷ درصد بوده است که این رقم در ماه قبل ۴۴/۸ درصد گزارش شده بود. به نظر می‌رسد یکی از عوامل

جدول ۹- ضریب فزاینده نقدینگی و اجزای تشکیل‌دهنده نقدینگی (مانده در پایان دوره - هزار میلیارد ریال)

مهر ۱۳۹۷ نسبت به مهر ۱۳۹۶	نرخ رشد سهم از رشد (واحد درصد)	۱۳۹۷					۱۳۹۶			نقدینگی
		مهر	تابستان	بهار	زمستان	پاییز	مهر	تابستان	بهار	
۲۰/۷	۲۰/۷	۱۶,۹۳۸/۴	۱۶,۷۲۳/۷	۱۵,۸۲۷/۵	۱۵,۲۹۹/۸	۱۴,۴۵۰/۱	۱۴,۰۳۰/۵	۱۳,۸۹۹/۵	۱۳,۱۴۹/۱	نقدینگی پول
۵/۶	۴۷/۷	۲,۴۲۰/۱	۲,۴۳۶/۷	۲,۰۵۹/۵	۱,۹۴۶/۷	۱,۷۳۴/۴	۱,۶۳۸/۰	۱,۶۸۲/۴	۱,۶۴۷/۱	اسکناس و مسکوک در دست اشخاص
۰/۸	۳۱/۶	۴۵۲/۲	۴۴۵/۰	۴۰۶/۰	۴۴۲/۷	۳۴۸/۶	۳۴۳/۶	۳۴۴/۷	۳۴۰/۱	سپرده‌های دیداری
۴/۸	۵۲/۰	۱,۹۶۷/۹	۱,۹۹۱/۷	۱,۶۵۳/۵	۱,۵۰۴/۰	۱,۳۸۵/۸	۱,۲۹۴/۴	۱,۳۳۷/۷	۱,۳۰۷/۰	شبه‌پول (سپرده‌های غیردیداری)
۱۵/۱	۱۷/۲	۱۴,۵۱۸/۳	۱۴,۲۸۷/۰	۱۳,۷۶۸/۰	۱۳,۳۵۳/۱	۱۲,۷۱۵/۷	۱۲,۳۹۲/۵	۱۲,۲۱۷/۱	۱۱,۵۰۲/۰	ضریب فزاینده نقدینگی (بدون واحد)
-	۱/۴	۷/۲	۷/۱	۷/۲	۷/۲	۷/۲	۷/۱	۷/۱	۷/۱	

مآخذ: بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران، گزیده آمارهای اقتصادی، شماره‌های مختلف

بعد از کسر سپرده قانونی ۸۴/۳ درصد است که نسبت به پایان شهریور ۱۳۹۶ مقدار ۰/۳ واحد درصد افزایش و نسبت به پایان اسفند ۱۳۹۶، بالغ بر ۱/۱ واحد درصد کاهش نشان می‌دهد.

در بخش نظام‌های پرداخت و طبق گزارش شرکت شاپرک از عملکرد صنعت پرداخت، ارزش تراکنش‌های شاپرک در شهریور امسال ۳/۵ درصد نسبت به مرداد افزایش یافته است. با در نظر گرفتن رشد ۱/۵ درصدی نقدینگی در این ماه، نسبت ارزش تراکنش‌های شاپرک به نقدینگی^۹ در مقایسه با ماه قبل ۲/۰ واحد درصد رشد کرده و به ۱۴/۶ درصد رسیده است. از سوی دیگر در آبان امسال، بالغ بر ۱/۷ میلیارد تراکنش با ارزش ۱۴/۴ هزار میلیارد ریال به قیمت‌های ثابت سال ۱۳۹۵ در شبکه الکترونیک پرداخت کارت پردازش شده که نسبت به مهر ۱۳۹۷ کاهش ۲/۹ درصدی در تعداد و ۱۸/۳ درصدی در ارزش ریالی داشته است.

بانک مرکزی در اوایل زمستان امسال در بخشنامه‌ای بانک‌ها را ملزم به تغییر نحوه محاسبه و پرداخت سود سپرده‌ها از ابتدای بهمن‌ماه کرد. طبق روش جدید، سود سپرده‌های کوتاه‌مدت از روزشمار به ماه‌شمار تغییر می‌کند و ملاک محاسبه سود حداقل مانده حساب در یک ماه خواهد بود؛ در حالی که پیش از این، به حداقل مانده حساب به صورت روزانه سود تعلق می‌گرفت و بانک آن را در پایان ماه به حساب سپرده‌گذار واریز می‌کرد. بانک مرکزی هدف از این تصمیم را «کاهش سیالیت منابع بانک‌ها»، «کاهش ریسک نقدینگی» و «مدیریت هزینه‌های بانک» عنوان کرده است.

طبق آمار بانک مرکزی، مانده کل سپرده‌ها در شهریور ۱۳۹۷ به ۱۸,۰۵۸/۰ هزار میلیارد ریال رسیده که نسبت به ماه مشابه سال قبل ۲۷/۲ درصد و نسبت به پایان سال قبل ۹/۷ درصد افزایش نشان می‌دهد. مانده کل تسهیلات نیز بالغ بر ۱۳,۶۳۸/۰ بوده که در مقایسه با ماه مشابه سال قبل ۲۷/۸ درصد و در مقایسه با پایان سال قبل ۸/۳ درصد افزایش داشته است. نسبت تسهیلات به سپرده‌ها

۹. این شاخص میزان تأثیرگذاری صنعت پرداخت الکترونیک را در تسهیل مبادلات اقتصادی کشور نشان می‌دهد. برای بررسی این شاخص، درصدی از نقدینگی که به صورت الکترونیکی پرداخت شده است محاسبه می‌شود.

از مالیات بر درآمد و مالیات بر ثروت، در مجموع درآمد ناشی از مالیات‌های مستقیم در هفت ماهه نخست امسال رشد مثبت ۱/۱ درصدی را تجربه کرد. درآمد ناشی از مالیات‌های غیرمستقیم اما رشد ۲۷/۱ درصدی را به ثبت رساند. رشد ۵۳/۴ درصدی درآمدهای ناشی از مالیات بر واردات در این مدت به دلیل افزایش نرخ ارز یکی از عوامل رشد قابل توجه درآمدهای ناشی از مالیات‌های غیرمستقیم بوده است. جدول ۱۱ اجزای درآمدهای مالیاتی دولت را در هفت ماهه نخست سال‌های ۱۳۹۶ و ۱۳۹۷ نشان می‌دهد.

در زیرمجموعه مالیات‌های مستقیم، در ایران معمولاً بزرگترین سهم مربوط به مالیات اشخاص حقوقی و در زیرمجموعه مالیات‌های غیرمستقیم بیشترین سهم مربوط به مالیات بر کالاها و خدمات است. مالیات اشخاص حقوقی در هفت ماهه نخست امسال به طور اسمی کاهش ۱۱/۱ درصدی را تجربه کرد که با توجه به تورم فزاینده در سال جاری، کاهش درآمدهای مالیات اشخاص حقوقی به طور واقعی بسیار بیشتر از این بوده و از رکود قابل توجه در بنگاه‌های اقتصادی حکایت دارد. این در حالی است که به لطف رشد شایان توجه درآمدهای ناشی

جدول ۱۱ - اجزای درآمدهای مالیاتی (هزار میلیارد ریال - درصد)

هفت ماهه ۱۳۹۷			هفت ماهه ۱۳۹۶			
رشد	سهم	مقدار	رشد	سهم	مقدار	
۱۴/۲	۱۰۰/۰	۶۰۰/۹	۲/۷	۱۰۰/۰	۵۲۶/۴	درآمدهای مالیاتی
۱/۱	۴۳/۹	۲۶۴/۱	-۵/۷	۴۹/۶	۲۶۱/۳	مستقیم
-۱۱/۱	۲۳/۱	۱۳۹/۱	-۱۲/۵	۲۹/۷	۱۵۶/۵	اشخاص حقوقی
۱۶/۵	۱۷/۴	۱۰۴/۵	۷/۰	۱۷/۰	۸۹/۷	بر درآمد
۳۵/۶	۳/۴	۲۰/۵	۴/۵	۲/۹	۱۵/۱	بر ثروت
۲۷/۱	۵۶/۱	۳۳۶/۸	۱۲/۶	۵۰/۴	۲۶۵/۱	غیرمستقیم
۵۳/۴	۱۴/۰	۸۴/۰	۱۱/۰	۱۰/۴	۵۴/۸	بر واردات
۲۰/۲	۴۲/۱	۲۵۲/۸	۱۳/۱	۴۰/۰	۲۱۰/۳	بر کالاها و خدمات
۱۰/۲	۲۶/۹	۱۶۱/۸	۲۷/۹	۲۷/۹	۱۴۶/۸	بر ارزش افزوده

مأخذ: بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران، گزیده آمارهای اقتصادی، شماره‌های مختلف

لایحه بودجه ۱۳۹۸

دولتی ایجادکننده درآمد هزینه می‌شوند. به عبارت دیگر این درآمدها وارد منابع متمرکز خزانه‌داری نمی‌شوند و خزانه‌داری نمی‌تواند به توزیع مجدد آنها در سایر بخش‌ها بپردازد. آنچه به طور متمرکز در اختیار دولت و خزانه‌داری قرار می‌گیرد، منابع عمومی است که از بیه بخش درآمدهای جاری (عمدتاً مالیات)، واگذاری دارایی‌های سرمایه‌ای (عمدتاً صادرات نفت) و واگذاری دارایی‌های مالی (عمدتاً فروش اوراق بدهی) تشکیل شده است. خزانه‌داری این منابع را در سه دسته هزینه‌های جاری (عمدتاً جبران خدمات کارکنان و پرداخت‌های مربوط به صندوق‌های بازنشستگی)، تملک دارایی‌های سرمایه‌ای (پرداخت‌های عمرانی) و تملک دارایی‌های مالی (بازپرداخت بدهی‌های قبلی) به مصرف می‌رساند. جدول ۱۲ نمای کلی لایحه بودجه سال ۱۳۹۸ را به تصویر می‌کشد.

ارقام کلان لایحه بودجه سال ۱۳۹۸ در مقایسه با ارقام کلان قانون بودجه سال ۱۳۹۷ از کوچک شدن اندازه نسبی دولت و بزرگ شدن اندازه نسبی شرکت‌های دولتی حکایت دارد. بودجه کل کشور که از دو بخش بودجه شرکت‌های دولتی و بودجه عمومی دولت تشکیل شده است، در مقایسه با قانون بودجه سال ۱۳۹۷ رشد قابل توجه ۳۹/۳ درصدی را نشان می‌دهد که البته در مقایسه با تورم انتظاری چندان دور از ذهن نیست. بخش عمده این رشد بودجه کل کشور به افزایش ۵۱/۹ درصدی بودجه شرکت‌های دولتی در مقایسه با قانون بودجه سال ۱۳۹۷ مربوط می‌شود، در حالی که بودجه عمومی دولت تنها ۸/۰ درصد افزایش یافته است. بودجه عمومی دولت از دو بخش "منابع و مصارف عمومی" و "منابع و مصارف از محل درآمدهای اختصاصی" تشکیل شده است. درآمدهای اختصاصی توسط دستگاه‌های دولتی ایجاد شده و در همان دستگاه

جدول ۱۲ - نمای کلی لایحه بودجه کل کشور سال ۱۳۹۸ (هزار میلیارد ریال - درصد)

مصارف			منابع			
رشد نسبت به لایحه ۱۳۹۷	رشد نسبت به قانون ۱۳۹۷	لایحه ۱۳۹۸	رشد نسبت به لایحه ۱۳۹۷	رشد نسبت به قانون ۱۳۹۷	لایحه ۱۳۹۸	
۱۶/۰	۹/۱	۳,۲۰۷	۷/۹	-۳/۵	۲,۰۸۷	درآمدها
۲/۶	۰/۰	۶۲۰	۳۸/۹	۳۷/۶	۱,۴۸۰	واگذاری دارایی‌های سرمایه‌ای
-۱۹/۸	-۱۸/۸	۲۵۰	-۲۵/۱	-۱۹/۱	۵۱۰	واگذاری دارایی‌های مالی
۱۰/۸	۵/۴	۴,۰۷۷	۱۰/۸	۵/۴	۴,۰۷۷	جمع منابع عمومی
۲۴/۷	۲۴/۲	۷۰۹	۲۴/۷	۲۴/۲	۷۰۹	درآمدهای اختصاصی
۱۲/۶	۸/۰	۴,۷۸۶	۱۲/۶	۸/۰	۴,۷۸۶	منابع بودجه عمومی دولت
۵۶/۶	۵۱/۹	۱۲,۷۴۸	۵۶/۶	۵۱/۹	۱۲,۷۴۸	منابع شرکت‌های دولتی
۴۲/۵	۳۹/۳	۱۷,۰۳۲	۴۲/۵	۳۹/۳	۱۷,۰۳۲	منابع بودجه کل کشور

مأخذ: لایحه بودجه کل کشور سال‌های ۱۳۹۷ و ۱۳۹۸ و قانون بودجه کل کشور سال ۱۳۹۷

و واگذاری اموال منقول و غیرمنقول و ۱۰ هزار میلیارد ریال منابع حاصل از واگذاری طرح‌های عمرانی معمولاً در عمل تحقق پیدا نمی‌کنند. دولت به طور ضمنی در لایحه بودجه سال ۱۳۹۸ میزان صادرات نفت و فرآورده‌های نفتی را حدود ۱/۵ میلیون بشکه در روز، قیمت نفت را حدود ۵۴ دلار در هر بشکه و درآمد حاصل از صادرات گاز را ۳/۴۵ میلیارد دلار در نظر گرفته است. درآمد دولت از محل صادرات گاز، نفت و فرآورده‌های نفتی طبق این فرض ۲۴/۵ میلیارد دلار برآورد شده و بنابراین نرخ تسعیر ارز ناشی از صادرات نفت، گاز و فرآورده‌های نفتی به طور مؤثر حدود ۵۸ هزار ریال در نظر گرفته شده است. البته قرار نیست کل درآمدهای نفتی با این نرخ تسعیر شوند، بلکه ۱۴ میلیارد دلار آن برای واردات کالاهای اساسی با نرخ ۴۲ هزار ریال به ازای هر دلار تسعیر خواهد شد. نرخ تسعیر ۱۰/۵ میلیارد دلار باقی مانده حدود ۸۰ هزار ریال به ازای هر دلار در نظر گرفته شده است که نزدیک به نرخ فعلی سامانه نیما محسوب می‌شود. اگرچه قیمت در نظر گرفته شده برای هر بشکه نفت در این لایحه بودجه طبق پیش‌بینی‌های نهادهای معتبر بین‌المللی نزدیک به واقعیت به نظر می‌رسد، اما در زمینه میزان صادرات نفت و گاز به نظر می‌رسد بیش‌برآورد جدی وجود داشته باشد. اگر صادرات نفت و فرآورده‌های نفتی را طبق سناریوهای پیش‌بینی شده مرکز پژوهش‌های مجلس شورای اسلامی حدود یک میلیون بشکه در روز در نظر بگیریم و صادرات گاز را معادل همین ۳/۴۵ میلیارد دلار فرض کنیم، برای این که درآمد نفتی ۱،۴۲۵ هزار میلیارد ریالی در نظر گرفته شده در لایحه بودجه ۱۳۹۸ تحقق یابد، لازم است که نرخ مؤثر تسعیر هر دلار آمریکا حدود ۸۲ هزار ریال باشد. با فرض اختصاص ۱۴ میلیارد دلار به واردات کالاهای اساسی با نرخ ۴۲ هزار ریال به ازای هر دلار، سایر درآمدهای نفتی و گازی دولت باید با نرخی حدود ۲۴۵ هزار ریال به ازای هر دلار تسعیر شود که بیش از دو برابر نرخ فعلی کشف شده در بازار غیررسمی است.

البته بیش‌برآورد میزان صادرات نفت در لایحه بودجه سال ۱۳۹۸ تنها مشکل درآمدهای نفتی برآوردشده در این لایحه نیست. درآمدهای ارزی ناشی از صادرات نفتی کشور به دلیل تحریم‌ها به راحتی قابل انتقال به کشور نیستند و احتمالاً بخش قابل توجهی از این درآمدها در حساب‌های خارجی بانک مرکزی ایران بلوکه خواهد شد. این در حالی است که دولت معادل ریالی آنها را از بانک مرکزی دریافت کرده و در قالب مخارج بودجه‌ای به مصرف خواهد رساند. در واقع آنچه در عمل اتفاق می‌افتد استقراض دولت از بانک مرکزی با وثیقه درآمدهای نفتی بلوکه‌شده خواهد بود.

به نظر می‌رسد دولت در لایحه بودجه سال ۱۳۹۸ به جای این که در مواجهه با واقعیت کاهش درآمدهای نفتی، به دنبال مدیریت و کاهش هزینه‌های خود باشد، تا حدودی رویکرد افزایش بهره‌برداری از سایر منابع و پنهان‌سازی بخشی از آن از طریق بیش‌برآورد درآمدهای نفتی را در پیش گرفته است. ترکیب منابع و مصارف عمومی دولت در جدول ۱۳ نشان داده شده است.

در لایحه بودجه سال ۱۳۹۸ اگرچه منابع و مصارف عمومی معادل ۴،۰۷۷ هزار میلیارد ریال مشخص شده که نسبت به قانون بودجه سال قبل از آن ۵/۴ درصد افزایش یافته است، اما دولت در متن لایحه این مجوز را برای خود در نظر گرفته است که در صورت وصول مازاد منابع عمومی به ویژه از محل مازاد درآمدهای نفتی و برداشت از صندوق توسعه ملی، تا ۴۰۰ هزار میلیارد ریال در سقف دوم بر مصارف خود اضافه کند. این نحوه بودجه‌ریزی غیردقیق و غیرشفاف است. روش صحیح این است که اگر در طول سال و در عمل منابع درآمدی متفاوت از پیش‌بینی‌های بودجه رقم خورد، دولت با ارائه متمم یا اصلاحیه بودجه نسبت به تغییر مصارف اقدام کند. همچنین این مجوز افزایش مصارف از محل منابع مازاد نفتی و صندوق توسعه ملی نشان می‌دهد که دولت نه تنها سهم صندوق توسعه ملی را ۱۴ واحد درصد کمتر از رقم مصوب قانون برنامه ششم توسعه - ۲۰ درصد به جای ۳۴ درصد - تعیین کرده، بلکه حتی به برداشت بیشتر از این صندوق امید بسته است. نکته جالب توجه این است که ۷۷/۵ هزار میلیارد ریال از مصارفی که در صورت تحقق منابع مازاد نفتی تخصیص داده خواهد شد، به بازپرداخت اصل اوراق دولتی و ۶/۵ هزار میلیارد ریال به سود و کارمزد اوراق دولتی و وام‌های خارجی مربوط می‌شود. این ارقام علاوه بر ۱۹۲/۳ هزار میلیارد ریال بازپرداخت اصل اوراق و حدود ۶۲ هزار میلیارد ریال بازپرداخت سود اوراق مالی دولتی است که در سقف اول لایحه بودجه سال ۱۳۹۸ در نظر گرفته شده است. مجموع این دو عامل به همراه انتشار ۵۰ هزار میلیارد ریال اوراق مالی جدید برای بازپرداخت اصل و سود اوراق سررسیدشده قبلی، بار مالی بازپرداخت اوراق در سقف اول لایحه بودجه سال ۱۳۹۸ را به حدود ۳۰۴ هزار میلیارد خواهد رساند. این رقم در قانون بودجه سال ۱۳۹۷ معادل ۳۵۰ هزار میلیارد ریال بوده و روند انتشار اوراق نشان می‌دهد که دلیلی برای کاهش این بار مالی در لایحه بودجه سال ۱۳۹۸ وجود نداشته است. بنابراین تکلیف نحوه بازپرداخت ۷۷/۵ هزار میلیارد ریال از اوراق منتشرشده قبلی دولت و همچنین نحوه پرداخت ۶/۵ هزار میلیارد ریال از سود این اوراق در سال ۱۳۹۸ مشخص نیست و دولت به جز صندوق توسعه ملی منبع دیگری برای بازپرداخت آنها پیش‌بینی نکرده است.

افزایش ۳۷/۶ درصدی واگذاری دارایی‌های سرمایه‌ای در لایحه بودجه سال ۱۳۹۸ نسبت به قانون بودجه سال ۱۳۹۷ نه به دلیل چشم‌انداز مثبت افزایش میزان صادرات نفت و فرآورده‌های نفتی، بلکه عمدتاً به دلیل کاهش سهم صندوق توسعه ملی از درآمدهای نفتی به سطح ۲۰ درصد به جای ۳۴ درصد مقررشده در قانون برنامه ششم توسعه بوده است. سهم صندوق توسعه ملی از درآمدهای نفتی در قانون بودجه سال ۱۳۹۷ معادل ۳۲ درصد تعیین شده بود. از ۱،۴۸۰ هزار میلیارد ریال واگذاری دارایی‌های سرمایه‌ای در لایحه بودجه سال ۱۳۹۸، بیش از ۱،۴۲۵ هزار میلیارد ریال مربوط منابع حاصل از نفت و فرآورده‌های نفتی است و موارد دیگر از جمله ۴۵ هزار میلیارد ریال فروش

جدول ۱۳ - ترکیب منابع و مصارف عمومی دولت در لایحه بودجه ۱۳۹۸ (هزار میلیارد ریال - درصد)

رشد نسبت به لایحه ۱۳۹۷	رشد نسبت به قانون ۱۳۹۷	لایحه ۱۳۹۸	رشد نسبت به لایحه ۱۳۹۷	رشد نسبت به قانون ۱۳۹۷	لایحه ۱۳۹۸	رشد نسبت به لایحه ۱۳۹۷	رشد نسبت به قانون ۱۳۹۷
۱۶/۰	۹/۱	۳,۲۰۶/۹	۷/۹	-۳/۵	۲,۰۸۶/۸	۳۸/۹	۳۷/۶
-۱۰/۴	۲۹/۳	۹۵۲/۳	۱۹/۳	۸/۱	۱,۵۳۵/۷	۴۱/۱	۴۱/۱
-۴۵/۰	-۱۱/۷	۲۳۳/۸	۷/۶	-۳۳/۰	۲۵۲/۶	-۸۵/۹	۰/۵
-۸۵/۷	-۸۶/۰	۰/۲	-۲/۳	-۱۱/۱	۹۷/۷	-۴/۸	۲۱/۳
۴۶/۹	۲۴/۰	۱۱۶/۴	-۳۴/۵	-۳۴/۵	۵۰/۳	-۴۱/۵	۳۶/۰
۲/۵	-۱۵/۷	۶۴/۷	-۳۶/۱	-۱۵/۱	۱۵۰/۵	-۱۰۰/۰	-
۲۵/۰	۲۰/۰	۱,۲۲۵/۹				۱۴/۳	۱۴/۳
۳۰۲/۵	-۱۷/۵	۶۱۳/۷					
۳۴/۹	۴۴/۰	-۱,۱۲۰/۲					
۲/۶	۰/۰	۶۲۰/۲	۳۸/۹	۳۷/۶	۱,۴۸۰/۴	-۲۵/۱	-۱۹/۱
۵/۳	۱/۲	۴۵۶/۴	۴۱/۱	۴۱/۱	۱,۴۲۵/۴	۱۴/۳	۱۴/۳
-۲۵/۰	۲/۹	۸۱/۰	۱۹۰/۳	۷۶/۵	۴۵/۰	-۸۵/۹	۰/۵
۱۳/۱	۱۳/۱	۱/۰	-۷۵/۰	-۷۵/۰	۱۰/۰	-۴/۸	۲۱/۳
-۱۰۰/۰	-۱۰۰/۰	-				-۴۱/۵	-۴۶/۷
۷۱۳/۰	۷۱۳/۰	۰/۶				۷۴/۴	۷۴/۴
۲۳/۰	۲۲/۱	۳/۰				-۱۰۰/۰	-۱۰۰/۰
۳۲/۱	-۹/۷	۷۸/۳				۱۴/۳	۱۴/۳
۸۶/۵	۸۸/۸	۸۶/۰/۲					
-۱۹/۸	-۱۸/۸	۲۵۰/۰	-۲۵/۱	-۱۹/۱	۵۱۰/۰		
-۵۹/۳	-۵۶/۴	۲۶/۷	۱۴/۳	۱۴/۳	۴۴۰/۰		
-۱۶/۴	-۱۶/۴	۱۹۲/۳	-۸۵/۹	-۸۵/۹	۰/۵		
۰/۰	۰/۰	۱/۶	۷۱/۸	-۴/۸	۲۱/۳		
-۵۰/۹	-۵۰/۹	۱/۱	-۴۱/۵	-۴۶/۷	۳۶/۰		
۱۲۶/۸	۱۲۶/۸	۲۸/۳	۷۴/۴	۷۴/۴	۸/۲		
-۲۹/۵	-۱۹/۴	۲۶۰/۰					

مأخذ: لوائح بودجه سال‌های ۱۳۹۸ و ۱۳۹۷ و قانون بودجه سال ۱۳۹۷

هزار میلیارد ریالی در زیربخش رفاه اجتماعی دارد. کمیته امداد امام خمینی، سازمان بهزیستی کل کشور و مرکز خدمات حوزه‌های علمیه به ترتیب ۴۰/۱، ۲۵/۹ و ۱۰/۴ هزار میلیارد ریال برای رفاه اجتماعی در زیرمجموعه هزینه‌های جاری دریافت می‌کنند.

با وجود افزایش درآمدهای نفتی دولت در پی کاهش سهم صندوق توسعه ملی از این درآمدها، دولت هیچ افزایشی برای مخارج عمرانی در نظر نگرفته است تا بتواند بخشی از کسری قابل توجه تراز عملیاتی خود را بدین وسیله پوشش دهد. در این راستا تراز سرمایه‌ای در لایحه بودجه ۱۳۹۸ رشد ۸۸/۸ درصدی را نسبت به قانون بودجه سال ۱۳۹۷ تجربه کرده است. یکی از نکات قابل توجه لایحه بودجه ۱۳۹۸ در زمینه تملک دارایی‌های سرمایه‌ای (مخارج عمرانی) این است که دولت تلاش کرده است با توقف برخی از طرح‌ها از جمله طرح‌های غیرحاکمیتی با پیشرفت کمتر از ۵۰ درصد و همچنین ایجاد محدودیت در آغاز طرح‌های جدید استانی، تا حدودی برای معضل طرح‌های عمرانی نیمه‌تمام چاره اندیشی کند.

در نهایت باید اشاره داشت که دولت با دو سقفی کردن بودجه و انتقال برخی از اجزای تقریباً قطعی تملک دارایی‌های مالی به سقف دوم، کاهش سهم صندوق توسعه ملی و همچنین مجوزهای بدون سقف مشخص برای استفاده از منابع صندوق توسعه ملی، وضعیت کلی بودجه را به طور عام و وضعیت تراز مالی را به طور خاص در لایحه بودجه سال ۱۳۹۸ به شدت غیرشفاف و غیرواقعی کرده است.

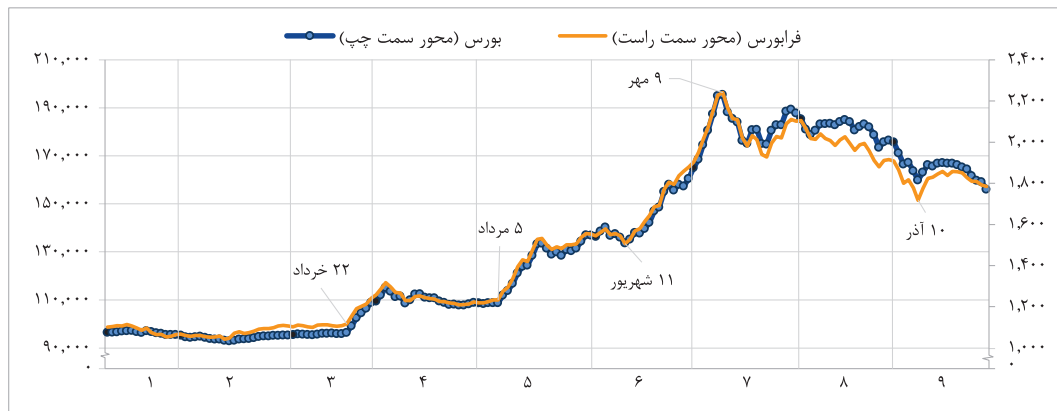
با وجود کاهش ۳/۵ درصدی درآمدهای جاری در لایحه بودجه ۱۳۹۸ نسبت به قانون بودجه ۱۳۹۷، هزینه‌های جاری به پشتوانه افزایش قابل توجه درآمدهای نفتی افزایش ۹/۱ درصدی را تجربه کرده است. این مسأله رشد چشمگیر ۴۴/۰ درصدی کسری تراز عملیاتی را در پی داشته است. افزایش ۲۹/۲ درصدی سرفصل جبران خدمات کارکنان با وجود تورم انتظاری رو به افزایش و اعلام افزایش ۲۰ درصدی حقوق کارکنان دولتی، یکی از نکات قابل توجه این لایحه بودجه است. طبق برآورد مرکز پژوهش‌های مجلس در سال ۱۳۹۷ حداقل ۱,۷۴۰ هزار میلیارد ریال از هزینه‌های جاری صرف پرداخت حقوق و دستمزد شاغلین و مستمری بازنشستگان می‌شود و افزایش ۲۰ درصدی مطرح شده، این رقم را به ۲,۰۸۸ هزار میلیارد ریال در سال ۱۳۹۸ خواهد رساند که برابر با ۶۵/۱ درصد از کل هزینه‌های جاری پیش‌بینی‌شده در لایحه بودجه این سال است. نکته قابل توجه دیگر در لایحه بودجه سال ۱۳۹۸ این است که همچون قانون بودجه سال ۱۳۹۷ و برخلاف قوانین بودجه سال‌های قبل از آن، این جبران خدمات کارکنان دولتی نیست که بیشترین سهم را از هزینه‌های جاری دولت دارد، بلکه سرفصل رفاه اجتماعی با ۱,۲۲۵/۹ هزار میلیارد ریال جای آن را گرفته است. بیش از نیمی از این رقم (۵۷/۷ درصد) به کمک دولت به صندوق بازنشستگی کشوری و سازمان تأمین اجتماعی نیروهای مسلح مربوط می‌شود. به عبارت دیگر وضعیت نابسامان صندوق‌های بازنشستگی در حال تحمیل کردن هزینه‌ای به دولت است که حتی می‌تواند در سال‌های آینده به تنهایی از هزینه حقوق و دستمزد کارکنان دولت پیشی بگیرد. سازمان بیمه سلامت سهم ۱۲/۳

۷. بازار سرمایه

مجدداً از اوایل آبان‌ماه روند کلی شاخص نزولی شد تا در انتهای پاییز با ثبت رقم ۱۵۶,۰۸۳ واحد حتی از مقدار ابتدای این فصل نیز پایین‌تر باشد. شاخص کل فرابورس ایران نیز روند تقریباً مشابهی را در این مدت پشت سر گذاشت و از اوج ۲,۲۴۱ واحدی در نهم مهر به ۱,۷۸۵ واحد در انتهای پاییز افت کرد که ۶/۲ درصد کمتر از مقدار آن در ابتدای این فصل بود. نمودار ۵ روند تغییرات شاخص کل بورس و فرابورس را در سال جاری نشان می‌دهد.

شاخص کل بورس اوراق بهادار تهران که از اواخر خرداد تا اوایل مهر امسال رشد کم سابقه‌ای را (حدود ۱۰۸ درصد در کمتر از چهار ماه) تجربه کرده و به ۱۹۵,۴۸۰ واحد رسیده بود، از دهم مهرماه روند پرنوسان و رو به پایینی را دنبال کرد. این شاخص که در اواسط مهر به کمتر از ۱۷۵ هزار واحد تنزل کرده بود، در هفته انتهایی این ماه و با نزدیک شدن به اعمال تحریم‌های آمریکا روند صعودی به خود گرفت تا امیدها را به رکوردشکنی دوباره زنده کند. با این حال در نتیجه کنترل نرخ ارز از سوی بانک مرکزی، افزایش شاخص دوام‌زبانی نداشت و

نمودار ۵ - شاخص بورس اوراق بهادار تهران و فرابورس ایران در نه ماهه نخست سال ۱۳۹۷

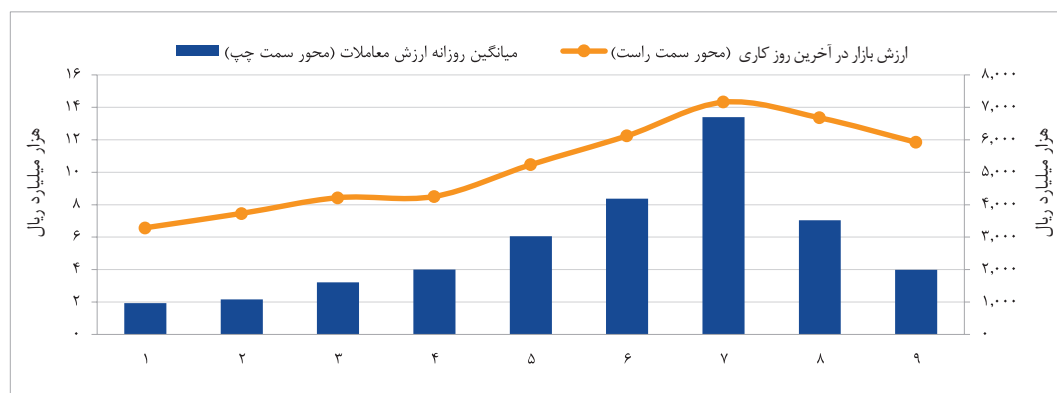

مأخذ: سایت اینترنتی بورس اوراق بهادار تهران، قابل دسترسی در <http://new.tse.ir> و فرابورس ایران، قابل دسترسی در <http://ifb.ir>

باشد. روند کاهشی نرخ ارز نسبت به اوج نسبی خود در مهرماه از جمله دلایل افت قیمت سهام، افت شاخص و کاهش سفته‌بازی در پاییز امسال است. مجموع این تحولات ارزش بازار بورس تهران را نیز تحت تأثیر قرار داد و از ۷,۱۶۲/۷ هزار میلیارد ریال در انتهای مهر به ۵,۹۲۴/۳ هزار میلیارد ریال در انتهای آذر تقلیل داد.

نمودار ۶ روند تغییرات ارزش بازار و ارزش معاملات سهام و حق تقدم در بورس اوراق بهادار تهران را نشان می‌دهد. بیشترین ارزش معاملات امسال در مهرماه (با میانگین روزانه ۱۳/۴ هزار میلیارد ریال) به وقوع پیوست و پس از آن در دو ماه انتهایی پاییز افت شدیدی را (به ترتیب ۴۷/۰ درصد و ۴۳/۰ درصد ماهانه) تجربه کرد. این کاهش در حجم و تعداد معاملات ثبت‌شده در این ماه‌ها نیز قابل مشاهده و معنادار است که می‌تواند نشانه‌ای از کاهش سفته‌بازی در بورس

نمودار ۶ - ارزش بازار و ارزش معاملات سهام و حق تقدم در بورس اوراق بهادار تهران در نه ماهه نخست سال ۱۳۹۷

مأخذ: بورس اوراق بهادار تهران، گزارش عملکرد بازار اوراق بهادار، آذر ۱۳۹۷

گزارش فصلی تحولات اقتصاد ایران | شماره ۱۳ | دی ۱۳۹۷

تهیه شده در مدیریت تحقیقات اقتصادی بانک خاورمیانه
کارشناسان: فرشید اسلامبولچی، حسین سلطان آبادی، شمیم طاهری و محمد کوثری

صفحه آرایی: حنا نه نیازمند

ساختمان ادارات مرکزی بانک خاورمیانه

تهران، خیابان احمد قصیر (بخارست)، نبش خیابان پنجم
تلفن: ۴۲۱۷ ۸۰۰۰ فکس: ۱۰۹۵ ۸۸۷۰
کدپستی: ۱۵۱۳۶۴۵۷۱۷ صندوق پستی: ۴۴۴۵-۱۵۸۷۵
www.middleeastbank.ir info@middleeastbank.ir